

Bouwhistorische opname

School 7
Weststraat 110
Den Helder

Dröge
Bureau voor Bouwhistorie

Bouwhistorische opname

School 7

Weststraat 110

Den Helder

Leiden, mei 2004

Dröge

Bureau voor Bouwhistorie

Opdrachtgever

Postbus 36
1780 AA DEN HELDER
T +31 (0)223 671 224

Uitvoering

Dröge

Bureau voor Bouwhistorie

Apothekersdijk 37
2312 DD LEIDEN
T +31 (0)71 566 33 10
F +31 (0)71 566 33 11

© Niets uit dit rapport mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en het uitvoerend bureau.

Voorwoord

De vernieuwing van het stadshart is een belangrijk strategisch project van de gemeente Den Helder. Het project Stadshart geeft invulling aan de strategie van de stad: streven naar het versterken van de identiteit en het imago, het scheppen van een herkenbare en betekenisvolle omgeving en het creëren van een kwalitatief hoogwaardige woon- en leefomgeving. In de planvoorbereiding voor het project heeft de gemeente gekozen voor een integrale en samenhangende aanpak.

In de voorstudie Stadshart (maart 2003) heeft een eerste stedenbouwkundige verkenning plaatsgevonden naar de koers en het ontwikkelingsperspectief van het Helderse Stadshart. Speerpunt daarin is het organiseren van een attractieve verbinding, zowel ruimtelijk, functioneel als architectonisch gezien tussen het Stadshart en Cape Holland en de (binnen)haven. Uitwerking en verdieping vinden momenteel plaats in het Structuurplan Stadshart, gevolgd door masterplannen per onderscheiden deelgebied.

Voor de planvoorbereiding is het gewenst om te komen tot een (her)waardering van een aantal gebouwen, die op grond van architectuurhistorische en cultuurhistorische kenmerken buitengewoon belangrijk kunnen zijn voor de identiteit en herkenbaarheid van het centrum van Den Helder.

De gemeente Den Helder heeft aan Dröge, Bureau voor Bouwhistorie te Leiden opdracht gegeven om ook voor de vm. School 7, Weststraat 110, een bouwhistorische opname met monumentale waardestelling te verzorgen.

De resultaten hiervan zijn in deze rapportage vastgelegd door J.W. Veerman onder redactie van ondergetekende.

Onze erkentelijkheid gaat uit naar de medewerkers van de Afdeling Interne Zaken, de Afdeling Bouwen en Wonen en Bureau Stadshart van de gemeente Den Helder.

Tenzij anders vermeld zijn de foto's en tekeningen gemaakt door Dröge, Bureau voor Bouwhistorie.

Leiden, mei 2004
Drs. J.F. Dröge

1

Bouwgeschiedenis

Op zijn laatst in het vierde kwart van de 19de eeuw zou op de kavel van het huidige schoolgebouw tussen de Weststraat en de Keizersgracht een gemeentelijke school zijn ontstaan, toentertijd 'school nr. 5' genaamd. Dit was een L-vormig, uit twee vleugels bestaand gebouw van een bouwlaag en een kap. De voorgevel stond evenwijdig aan de Weststraat, was symmetrisch en telde twaalf vensterassen, in groepen van drie samen gebonden. Middenin de gevel was de entree met dubbele deur. Het eerste blad (van de drie) bij het nieuwbouwbestek van 1905 toont deze school als bestaande toestand (afb. 1).

Doordat de nieuwe voorschriften aan het begin van de 20e eeuw vereisten dat een school twaalfklassig moest zijn en derhalve ook twaalf klaslokalen diende te bezitten, werd besloten dat de school moest worden uitgebreid. Hoewel men precies dezelfde kavel bebouwde, moet de ingreep die op de bepalingen volgde worden gezien als volledige nieuwbouw. Wat verees was een vrijwel geheel symmetrisch gebouw (behalve op het detailniveau van de plattegrond) met drie vleugels en een speelplaats. De school van 1904-'05 heeft twee bouwlagen met elk zes lokalen plus een kap (afb. 2 en 3).

Het gebouw wordt enkele jaren later gesplitst. Op het achterterrein, aan de Keizersgracht, vestigde zich een lagere school voor bijzonder onderwijs, later de Rehobothschool genaamd. Deze school realiseert aan de vierde zijde van de plaats een nieuwbouw. Op enig moment is wat aan de Weststraat als school in gebruik bleef 'school nr. 14' gaan heten (en weer later omgedoopt tot 'nr. 7'). Naar aanleiding van de Lager-Onderwijswet van 1920 werd nr. 14 in 1921 met een zevende lokaal uitgebreid. Tegelijkertijd realiseerde men aanpassingen volgens de eisen van een Koninklijk Besluit van 1912.

De Rehobothschool vertrok en de gebouwen kwamen weer in gemeentehanden. Gedurende enige jaren werden de lokalen door de Zeevaarschool en de Visserijschool gebruikt als dépendance. School nr. 14 bleef tot eind 1956 in gebruik als lagere school. Toen vertrokken de leerlingen naar vooral de Thorbeckeschool (intussen was de zevende klas al verdwenen). De Kweekschool verzocht het gebouw in 1957 tijdelijk te mogen gebruiken, waartoe door de gemeente de nodige aanpassingen werden uitgevoerd. Nadat de Kweekschool in de eerste helft van de jaren zestig weer vertrokken was, kwamen delen van het gebouw in gebruik bij uiteenlopende instellingen en verenigingen.¹ Nog heden ten dage zijn er onder andere ateliers van individuele kunstenaars, een vestiging van de Helderse Kunstliga en het filmhuis Zevenskoop te vinden.

2

Bouwhistorische beschrijving

Inleiding

Bij de beschrijving van het object is gekozen voor de volgende plaatsaanduiding van de te behandelen terreindelen, gevels en wanden:

In principe wordt niet gewerkt met windrichtingen. De hoofdonderdelen van het pand (gevelpartij, vertrek) worden aangeduid door de toevoeging 'voor', 'links', 'achter' en 'rechts', gerelateerd aan de oorspronkelijke voorgevel (zijde Weststraat). Kleinere onderdelen (gevels, of zo nodig bij de beschrijving van een wand in een vertrek) worden aangeduid van links naar rechts, gerekend vanuit de positie staande voor en kijkend naar de gevel of wand.

Stedenbouwkundige situatie

De Gemeenteschool nr. 7 is gebouwd op de zuidelijke kop van een strook land tussen twee langgerekte, noord-zuid gerichte kanalen (afb. 5 en 6). Met de voorzijde staat het schoolgebouw aan de Weststraat, een tamelijk drukbereden verkeersweg die ook in noord-zuidrichting verloopt (afb. 7). Aan de overzijde ervan, parallel, ligt het kanaalwater dat de Oude Rijkswerf scheidt van de woonwijken.

De achterkant van het perceel ligt aan de Keizersgracht, aan welke gracht meer dan de naam doet vermoeden vooral achterkanten van bebouwde kavels zijn te zien. De linker zijmuur van de school vormt, met wat struweel, de blinde afsluiting van het gebouwenblok aan de Weststraat (afb. 8). Zoals verderop ook ter sprake komt, was dit bij de bouw niet het geval. De verbreding van de Beatrixstraat, die haaks op genoemde (water-)wegen in westelijke richting -als één van de belangrijke aders- het centrum van Den Helder in gaat, maakte noodzakelijk dat het pand zuidelijk van de school werd gesloopt. De Beatrixstraat begint feitelijk met de brug over de gracht.

Dimensies en proporties van het schoolgebouw zijn in harmonie met de gebouwde omgeving en stedenbouwkundige structuren, waarin overigens door ondermeer het vele water grote contrasten tussen verdichting en openheid optreden.

Bouwmassa

School nr. 7 staat op een kavel van 30 x 26 m. Het is in aanleg een symmetrisch gebouw van drie vleugels die om een binnenplaats zijn gebouwd (afb. 2 en 3). Elk van de vleugels heeft twee bouwlagen en een zolder onder een zadeldak. Aan de drie zijden van de binnenplaats, waarlangs op beide bouwlagen gangen liggen, lopen de daken lager door tot op plafondniveau van de tweede bouwlaag. Op de koppen boven de achtergevels is het dak afgeschuind. De symmetrische voorgevel heeft in het midden, boven de entree, een verhoogde topgevel.

Op het dak staan zeven schoorstenen waarvan enkele nog met de oude schoorsteenpot (afb. 10). De grootste hoogte tot en met de schoorstenen is 13,50 m (de nokhoogte is 13,11 m). Kelders zijn er niet.

De oorspronkelijke ommuurde speelplaats aan de zijde van de Keizersgracht was ruim, lag langs de gehele breedte van de achtergevel met een inham tussen de vleugels. Al spoedig na de oplevering van de school mocht op het achterterrein de Rehobothschool een rechthoekig gebouw van een enkele bouwlaag plus kap neerzetten (afb. 9). Nu resten van de grote speelplaats nog drie afzonderlijke plaatsjes; één centraal en twee in de achterhoeken van de kavel.

Ten tijde van de bouw van de Rehobothschool werden op de begane grond ook de gangen langs de centrale binnenplaats doorgetrokken, kwam er een garderoberuimte parallel aan de rechter en bouwde men rechtsachter -nog verder het binnenterrein op komend- een spreekkamer (afb. 23). Alleen op het niveau van de verdieping bleef de oude structuur met de symmetrie gehandhaafd. De garderobe is intussen weer verdwenen (afb. 22).

Draagconstructie

Alle dragende balken en vloerdelen zijn van vurenhout (de laatste zijn tot 13 cm breed). De vloer van de begane grond is geconstrueerd als een enkele balklaag die rust op de fundering. Zoals het bestek zegt, zijn de houten hoofdbalken zwaar 10 x 20 cm.

De beide verdiepingvloeren hebben een samengestelde balklaag, verankerd in de dragende bakstenen muren. De vloer van de tweede bouwlaag ligt op moerbalken van 24 x 32 cm; de balken zijn zwaar 8 x 23 cm. De zoldervloer heeft ook moerbalken zwaar 24 x 32 cm; balken van 8 x 23 cm en daarnaast wat lichtere van 10 x 20 cm. Ook de vloerdelen zijn wat lichter op zolder.

Kapconstructie

Hoofdvleugel en achtervleugels delen dezelfde kap, maar opmerkelijk is de scheiding van de kap op de midden-as van het pand, achter de topgevel. De kapconstructie is er een van het gebruikelijke type met Hollandse spanten van vurenhout. De hoofdelementen van elk spant zijn de schuingestelde spantbenen, gesteund door kreupele stijlen die steeds zijn verbonden met de muurplaat door een blokkeel (afb. 13). Tussen nokgording en spanttussenbalk staat een nokstijl (afb. 12). Op de hoeken van de kap staan de jukken overhoeks ten opzichte van de gevellijnen. Dit 'diagonale' juk is met de beide belendende 'rechte' spanten verbonden door middel van een liggende balk, die met een doorstekende pen-en-gatverbinding in de spanttussenbalk is verankerd (afb. 14).

Exterieur

Voorgevel

De voorgevel toont twee bouwlagen en een pannendak. De opbouw is symmetrisch en de twee bouwlagen zijn met elkaar vergelijkbaar (afb. 7). Het metselwerk is in kruisverband uitgevoerd met bruine bakstenen. De verlevigende banden zijn van rode bakstenen.

Middenin de gevel is een iets risaliserende ingangstravee, met een dubbele deur met zij- en boven de hardstenen latei bovenlichten (1 x 2; 3 x 2; 1 x 2). Een hardstenen traptrede leidt naar de deur. Boven de latei en overspannen door de segment-/ontlastingsboog uit twee rijen kops ingemetselde rode stenen is een veelkleurig paneel te zien. Het geglazuurd en gebakken paneel bevat belettering en motieven in Jugendstil-vormen. Centraal is een uil te zien die een boek openhoudt met op de bladzijden een A en een Z. Links en rechts staan de letters van de tekst 'LEEREN IS LEVEN - KENNIS IS MACHT'. Hierboven is nog een rechthoekig natuurstenen paneel met de naam 'GEMEENTE-SCHOOL', eveneens in kapitalen (afb. 15).

Op de tweede bouwlaag is in de risaliet een negenruits venster aangebracht, ook met zij- en bovenlichten en hardstenen lateien. Daarboven is een dubbel draaivenster met twee drieruitsramen. Dit venster heeft een gebogen bovenbeëindiging² en wordt omsloten door een halve cirkelboog op consoles die hangende pilasters lijken. Deze boog is weer omlijst door een driehoekige top met uitgemetseld getrapd fries en top-ornament. Bovenin de topgevel is een stalen hijsbalk aangebracht.

Zowel links als rechts van de ingangsrisaliet zijn op beide etages twee vensterparen aangebracht. In de tweede van de vier paar-assen wijken de vensters af: Hier zijn twee stel negenruits schuifvensters met zesruits bovenlichten te zien. Het valt hierdoor op dat de gevel niet geheel symmetrisch is en de risaliet iets links van het midden werd gezet.

In de overige twaalf vensteropeningen werden kruisvensters gezet met elk twee zesruits draairamen en elk twee vierruits bovenlichten. Tussen de vensterparen zijn sierankers te zien. Ter hoogte van vensterbanken en lateien zijn over de hele breedte van de gevel enkele banden van rode baksteen ingemetseld. In dezelfde afwijkende steen zijn boven de vensters segmentboogvormige ontlastingsbogen gemetseld waarvan het boogveld van ornamentale patronen is voorzien (afb. 16). Alle vensters hebben een donkergroen kozijn en gebroken-witte ramen. Hetzelfde geldt voor de voordeur met zijn twee verticale glaspanelen. Deze heeft bovendien het opschrift 'school 7' in cursiefletters.

Een lijst in een decoratief patroon van gele en bruine stenen besluit het muurwerk. De daklijst rust op onderling op regelmatig afstand geplaatste consoles. Hierboven bevindt zich het dak van blauw geglazuurde pannen. Aan weerszijden van de centrale topgevel zijn twee dakkapellen geplaatst. Deze vier driehoekige dakkapellen staan echter niet boven het exacte midden van de vier vensterassen, maar verdelen het dak in optisch gelijke delen.

Afwijkende middenrisaliet De middenrisaliet wijkt in veel details af van de geveldelen aan weerszijden (afb. 29). De plint is hoger. De boven- en zijlichten beginnen niet op gelijke hoogte als van de belendende vensters. De ruitvulling is anders. Lateien zijn van met profielen gekapte natuursteen. De rollaag van de entreepartij op de begane grond bestaat uit een dubbele rij stenen. Niet alle roodbakstenen banden lopen in de risaliet door. Het bovenvenster heeft een gebogen beëindiging.

Deze dingen, gevoegd bij het gegeven dat er twee opschriftpanelen boven elkaar zijn die niet veel met elkaar van doen hebben (afb. 14), doen vermoeden dat (een deel van) de risaliet een andere, zo men wil oudere, fase toebehoort. Als de plattegronden van de laatnegentiende-eeuwse school en de nieuwere van 1904-'05 op elkaar worden gelegd, is duidelijk dat de entree en de gang erachter alsmede de dwarsgang op dezelfde plaats zijn gebleven (afb. 30). Ook de afwijkende breedte van de tweede venstergroep laat zich vanuit de vroegere situatie verklaren.

Het bestek vermeldt 'Twee stuks nader te noemen raamkozijnen met ramen worden in het nieuwe werk geplaatst'.³ De tekening bestaande toestand uit 1904 toont slechts de vensters van de voorgevel. Deze zijn ogenschijnlijk vierruits schuiframen met dubbel bovenlicht. In het nieuwe werk zijn twee van dergelijke ramen op de verdieping van de achtergevels van de twee gangvleugels opgenomen. Het bestek noemt het herplaatsen van deze vensters in art.22 op p.7 zonder nadere aanduiding.

De onderdelen van de risaliet worden in het bestek als nieuw te maken opgevoerd. Opvallend is wel dat de Lettersteen (260x24x11cm) wordt genoemd bij het te bestellen Obernkirchener, maar dat het bestek geen melding maakt van het uilenpaneel. De tekening bestaand toont een enkele bouwlaag en geen details die in het nieuwe lijken overgenomen. Dat de risaliet iets weerspiegelt van een eerdere entreepartij is zeker, maar in welke mate is hier niet vast te stellen.

Zijgevels

Zowel aan de linker- als aan de rechterkant bevat de gevel louter vensterloos en monotoon muurwerk (afb. 8). Ook de daklijst is hier zonder zijn consoles op zijn soberst gehouden. Rechts staat nog de bebouwing tegen de school, links is dat oorspronkelijk zo geweest. De doorbraak van de Beatrixstraat maakte dat deze gevel in het zicht kwam. De linker gevel is geheel gepleisterd.

Achtergevels

De achtergevel van het centrale deel, het verst terug geweken op de binnenplaats, bevat gelijkvloers een dubbele deur met twee deuren van drie ruiten en een paneel onderaan. Het bovenlicht correspondeert met de drie ruiten niet met de twee deuren. Erboven is een segmentboogvormige ontlastingsboog van dezelfde steen. Het boogveld is gevuld met siermet-selwerk. Op de verdieping herhaalt de deur zich in het dubbele draaivensters: dit heeft twee ramen met elk twee ruiten en onder een paneel. Het weer drieruits bovenlicht wordt besloten

door een rechte hanenkam als rollaag. Daarboven ligt de daklijst als inleiding van de dakhelling.

Aan beide zijden van de centrale travee stulpt de muur uit. Hier vindt men links boven elkaar drie rijen van drie kleine wandopeningen; onder roosters, boven kleine toiletvensters. Rechts zijn dit drie reeksen van twee, gezien de geringere breedte die de afwijking van de op dezelfde hoogte gelegen as in de voorgevel reflecteert. Omdat de muur naar voren komt, begint de dakhelling lager.

De achtergevels van de beide vleugels zijn gelijk (ofschoon ze technisch gezien gespiegeld zijn ten opzichte van elkaar). Beide bevatten twee rijen van twee kruisvensters boven elkaar, met elk twee draairamen (2 x 3) en twee bovenlichten (2 x 2). Beide gevels hebben zo ook vier ontlastingsbogen en tonen hier tussenin onversierde ankers (afb. 9 en 17).

De verdiepingen van de vleugels langs het binnenterrein hebben ook kleine achtergevels. Een zesruitsvenster (4 x 4 schuifraam en bovenlicht) met ontlastingsboog vult deze gevels. Er schuin langs loopt de dakhelling.

Overige gevels binnenterrein

Door de aanbouwen ten tijde van de Rehobothschool is de betrekkelijke overzichtelijkheid aan de achterzijde -ondanks de toiletreeksen toch kenmerkend voor het oorspronkelijke planverdwenen. Een lappendeken van stukjes gevel ontstond.

Gezien met de plattegrond voor zich: De gevel op de begane grond langs de centrale plaats bevat muurwerk met een reeks van acht toiletvenstertjes. Hierna volgt een deur met trede. De verdiepingsgang is nooit verlengd en de zijmuur hier bevat nog de oorspronkelijke vier toiletvensters. Aan de rechterzijde van de binnenplaats was een garderobe aangebouwd met een blinde muur naar de plaats gekeerd, maar daar is nu de toilettenreeks weer zichtbaar aan de vijf venstertjes (de linkerzijde heeft er vier). Tussen de spreekkamer rechts achterin en deze reeks is nog een enkel venster. Op de verdieping toont de gevel - met nog de oorspronkelijke lengte - ook vijf toiletvensters.

Het eenlaags uitbouwje dat de spreekkamer vormt heeft aan de voorzijde een driedelige vensterpartij en de linkermuur is blind. Ook blind is de muur van de Rehobothschool die de binnenplaats aan de achterkant afsluit.

Interieur

Begane grond

Gangen Zoals gezegd is de plattegrond vrijwel symmetrisch van opzet. Achter de gevels zijn op de begane grond vijf lokalen gelegen, aan drie zijden grenzend aan de buitenmuren en onderling gescheiden en verbonden door gangen. Alle lokalen zijn rechthoekig van grondplan. Achter de entree, die middenin de voorgevel is gesitueerd, strekt zich een korte gang uit, ca. 7 m lang, met halverwege een brandpui van betrekkelijk jonge leeftijd. Rechts in de wand is een portiersraampje. De entreegang wordt begrensd door een boog (afb. 18 en 21).

De opzet wil, dat aan het einde een T-splitsing volgt, terwijl tegenover de entree de deur naar de binnenplaats is te vinden. De lange gang die dwars op de middenas ligt, wordt aan de rechterkant echter door een originele pui en enkele meters verder nog brandwerende pui onderbroken. Evenwel lopen beide helften van de dwarsgang door tot aan de resp. linker en rechter gevel, waar zich de trappen naar de verdieping bevinden. Achter de achterwand van de linker ganghelft, nabij de trap is een bergplaats (oorspronkelijk voor brandstof).

Halverwege hun lengte hebben beide ganghelften een afslag. De weer evenwijdig aan de middenas gelegen gangen die daar kunnen worden ingeslagen, strekken zich naar achter uit. Ongeveer halverwege de lengte is een markering te vinden die wijst op de oorspronkelijke lengte, welke later werd vergroot (afb. 19). De rechtergang was één cel langer. Vlak voor de scheiding is rechts een oude wastafel te zien (afb. 20).

Aan het einde van beide achtergangen is een deur naar één van de twee lokalen van de vm. Rehobothschool. Links- resp. rechtsachter kan men naar buiten, naar de plaatsen in de achterhoeken. De linker achtergang heeft rechts ook een uitgang naar de binnenplaats. De deur die hiermee in de rechterachtergang gespiegeld correspondeert, leidt tot de spreekkamer (afb. 23). Langs de wanden die grenzen aan de centrale binnenplaats is in beide gevallen een reeks van kleine sanitaire ruimtes te vinden. Om de hoek, in de dwarsgang zet die reeks zich overigens voort.

De gangen hebben aan weerszijden een grote hoeveelheid deuren - de meeste leidend naar toiletten - en binnenvensters. Het zicht (en licht) dat deze laatste boden in de lokalen is teniet gedaan door het plaatsen van draadglas. De deuren zijn in overgrote meerderheid de originele geprofileerde paneeldeuren. Zij zijn okergeel. De geprofileerde kozijnen zijn lichtblauw. De vloer is van witte planken. Er is een donkerrode lambrisering van een meter hoog.

Lokaal linksvoor Het lokaal linksvoor wordt betreden vanaf de dwarsgang. In de achterwand is rechts van de deur, die nabij het midden van die wand is te vinden, nog een binnenvenster behouden – aan de binnenzijde echter weggewerkt achter platen. Ook alleen zichtbaar in de gang is een deur links van de toegang. Dit is van binnen onzichtbaar afgetimmerd, maar in de gang nog in oorspronkelijke constellatie aanwezig. In de voorwand zijn vier vensters aangebracht - een breder en een smaller paar, zoals beschreven bij de voorgevel.

Zowel tegen achter- als voorwand staat halverwege en haaks erop nog een stuk muur. Deze maakt duidelijk dat het lokaal oorspronkelijk twee lokalen was (afb. 24). De dichtgezette toegangsdeur hangt hiermee samen.

De uitmontering is sober. Op de vloeren liggen houten plaatdelen, het plafond heeft donkerbruine platen tussen balken. De wanden zijn witgepleisterd. De linkerwand is afgetimmerd met gipsplaten. De plint langs de vloer lijkt net als de zichtbare balken origineel, maar is ook om de muurdelen getrokken die resteren van de doorgebroken tussenwand, en is

derhalve ná de bouwtijd te dateren.⁴ De kozijnen en ramen zijn wit, alsmede de paneel deur. Laatstgenoemde heeft twee ruiten naast elkaar in de bovenste helft, terwijl de onderste helft in recente tijd van een plaat is voorzien.

Rechts achterin de hoek van het lokaal is een ingebouwde kleine kastruimte. Linksachter is een dergelijke kleine kast. Daar is ook een doorgang, onder het bordes van de trap door (de bestektekening uit 1905 toont op deze plek een binnenvenster, dat dus verder is vergroot). Door de kleine ruimte achter die doorgang, via een doorgang die met zijn originele kozijnprofieling wel oorspronkelijk blijkt, komt men in een tweede opslagvertrekje, links van de bergruimte die oorspronkelijk voor brandstof was. Een volgende kastdoorbraak geeft weer toegang tot het lokaal linksachter (afb. 25).

Lokaal linksachter Behalve door de doorgang links, vanuit het naar het lokaal linksvoor leidende opslagvertrekje, wordt het lokaal linksachter bereikt door een deur vanuit de linker achtergang. Deze deur zit in de rechterwand, direct bij de hoek met de voorwand. De wanden voor, links en rechts zijn verder ongeleed. In de achterwand zijn twee kruisvensters geplaatst van het type dat is beschreven onder *Exterieur*. De uitmonstering komt overeen met die van het lokaal linksvoor: vloerdelen, witte wanden, donkerbruin plafond tussen balken.

Lokalen rechtsvoor Achter de voorgevelhelft rechts van de entree-risalië werd een dubbel lokaal en suite gebouwd. In de voorgevel heeft het twee vensterparen. In de achterwand bezitten beide suitelokalen zowel een deur naar de dwarsgang als een binnen venster dat daarop uitkomt. Het binnenvenster van het rechter lokaal opent onder de trap - daar waar in zijn spiegelbeeld links in de school de doorbraak is gecreëerd. De scheidende wand is echter verwijderd ca. 1980 toen de lokalen in gebruik kwamen van het filmhuis Zevenskoop.⁵

Lokaal rechtsachter Dit lokaal is qua structuur vergelijkbaar met zijn evenknie, links: Twee kruisvensters in de achtergevel en een toegang. Deze toegang zou zich echter onder het trapbord hebben bevonden. Een verschil is het binnenvenster in de voorste helft van de linkerwand, openend op de dwarsgang (wederom gevuld met draadglas).

Spreekkamer Links achterin de rechter achtergang is een deur die een klein rechthoekig vertrek ontsluit. Door de rechterwand binnen gekomen, ziet men in de hoek van linker- en achterwand een schouw met kachel (afb. 23). In de voorwand is een groot, geleed venster dat uitzicht biedt op de centrale binnenplaats. De profielen van deur- en raamkozijnen wijzen op een aanzienlijke ouderdom.⁶

In het nieuwbouwbestek noch op de begeleidende tekeningen komt het vertrekje voor. De tekening uit 1959 (Afb. 4) beeldt het af als 'spreekkamer'. Met het oog op de ouderdom van elementen poneren we de stelling dat het werd gebouwd met de Rehobothschool.

Verdieping

Trappen De twee uiteinden van de dwarsgang worden door een bordestrap gemarkeerd. Balusters, handlijst en trappaal hiervan zijn oorspronkelijk. De trapboom van de linker laat de volgende kleurlagen zien: 0.hout ; 1.gele oker; 2.donkerblauw /- grijs ; 3.wit ; 4.grijsbruin (afb. 28).

In beide gevallen vinden we bovengekomen een relatief recente brandpui met deur en zij- en bovenlichten van draadglas. Bovenaan de rechtertrap is tegen de voormuur een ijzeren wenteltrap geplaatst (afb. 26). Deze leidt tot het zolderluik. De wenteltrap lijkt oud, maar komt niet voor op de oudste tekeningen - overigens evenmin op de recentste; alleen op die van 1959. De spijltjes van de spiltrap en van de bordestrap zijn gelijk, waardoor een gezamenlijke oorsprong wordt gesuggereerd. Een tegenhanger is er niet aan de linkerkant. Wat beide bordestrappen wel gemeen hebben is een daklicht dat opent op de zolderverdieping (afb. 27).

Gangen De heldere symmetrische structuur van de eerste bouwlaag is hier op de tweede herhaald. Doordat op dit niveau geen latere aanbouwen zijn te vinden is het geheel bouwkundig gezien nog oorspronkelijker. De achtergangen hebben bijvoorbeeld nog hun oorspronkelijke lengte. Ook hier liggen reeksen met toiletten langs de wanden die aan de binnenplaats grenzen. In de achterwand bij de linker trap is, zoals beneden op die plek, een ruimte voor opslag.

De aankleding is een mengeling van oorspronkelijke elementen (kozijnprofielen, lambrisering van een meter hoog) en modernisering (verlaagde plafonnetjes).

Lokalen voor Langs de voorgevel liggen vier lokalen waarvan de middelste twee door een ruimte met kwart-trap met erachter, aan de voorgevel achter de risaliet, de 'kamer hoofd' worden gescheiden. Tegenover de risaliet is in de achterwand het dubbele draairaam naar de binnenplaats. Alle lokalen hebben twee vensters in de voorwand. In een hoek van de achterwand is steeds een kast. Alleen de twee binnenste vertrekken hebben naast een deur ook een binnenvenster. De twee rechter lokalen zijn en suite geconcipeerd zoals die eronder.

Beide achterin gesitueerde lokalen hebben hun toegang vanaf de respectievelijke achtergangen. Voor het lokaal rechts-achter gold oorspronkelijk dat de toegang aan de overloop bij de trap geplaatst was. Het bestek van 1979 leert dat de brandwerende pui een verplaatsing naar de linkerwand, waarin ooit een binnenvenster zat, noodzakelijk maakte. De achterlokalen hebben elk twee kruisvensters in de achterwand.

Kap

Door het luik bovenaan de ijzeren wenteltrap in het rechter trappenhuis betreedt men één van de twee L-vormige delen van de kapzone. De toegang werd - volgens de oudste tekeningen - achter de risaliet en de kamer van het schoolhoofd gesitueerd.

In het dak aan de voorzijde zijn in beide helften de twee driehoekige dakkapellen uitgespaard (afb. 11). In de achterkant

van het evenwijdig aan de Weststraat gelegen dak is een enkel daklicht te vinden (afb. 10). Het ruwe hout dat hier in het zicht is gelaten, maakt duidelijk dat deze twee ruimtes nooit voor meer dan opslag werden gebruikt.

3

Waardering

Categorie 1: hoge monumentwaarde; behoud noodzakelijk
Categorie 2: positieve monumentwaarde; behoud wenselijk
Categorie 3: indifferente monumentwaarde; aangepaste
vervanging mogelijk

Externe waardering categorie 1 / 2

De voormalige School 7 is met zijn symmetrische plattegrond en rationele structuur een typerende representant van de onderwijsarchitectuur uit het begin van de 20e eeuw. Het gebouw is wel een zuiver voorbeeld van de typologie, maar als zodanig niet zeldzaam. Scholen van deze vorm zijn in Nederland - ook elders in Den Helder - vaker aan te treffen. Echter: vroeg-20e-eeuwse scholen waarin de plattegrond en ruimtelijke werking nog (al dan niet potentieel) in zo'n hoge mate zijn bewaard, beginnen schaars te worden. De gevelarchitectuur is minder waardevol.

Interne waardering

Stedenbouwkundige samenhang categorie 1 / 2

De school is thuis in zijn omgeving. Gezien vanuit de richting van Binnenhaven en Zuidstraat is het een beeldbepalend element. Voor de plaats die het gebouw inneemt op het knooppunt van verkeersaders is de blinde linkergevel wat onaantrekkelijk, maar anderzijds een teken van de geschiedenis van de plek, waarin ooit een ander pand op de hoek ter afsluiting fungeerde.

Aan de Keizersgracht biedt de school een aanzicht dat kenmerkend -echter niet optimaal- is voor het merendeel van de gracht: achterkant en geslotenheid.

Bouwmassa categorie 1 / 2 / 3

De bouwmassa zoals tot stand gekomen in 1905 is nog volledig aanwezig. De uitbreiding die kort op de nieuwbouw op het achterterrein volgde, zou als deel van de historische groei en beeldbepalend beschouwd kunnen worden en gezien zijn ouderdom evenzeer beschermd kunnen worden. Feit is echter, dat de aanbouwen op het achterterrein, met de verlenging van de gang, aanzienlijk ingrijpen in het oorspronkelijke ontwerp waarin de architectuur en de ruimte een evenwicht hebben.

Constructies categorie 2

Zonder te oordelen over de bouwkundige staat ervan, kan gesteld worden dat de constructies origineel en intact zijn.

Exterieur

Voorgevel categorie 1

De voorgevel is in grotendeels originele staat. Tijdens de aanpassingen van 1959 heeft men enkele delen van kozijnen en beglazing vervangen, maar men streefde naar overeenstemming met het bestaande.

Zijgevels categorie 3

De zijgevels zijn op zich qua uiterlijk van weinig belang, omdat ze werden ontworpen om uit het zicht te zijn. Deze omstandigheid heeft zich gewijzigd voor de linker gevel. (De veranderde stedenbouwkundige situatie zou, wanneer ze oorspronkelijk had gegolden, zeker een heel ander gebouw hebben opgeleverd.)

Achtergevels categorie 1 / 3

De diverse geveldelen aan de achterzijde zijn zoals de voorgevel in grotendeels originele toestand bewaard. Hier en daar openbaren zich wat bouwkundige gebreken in het metselwerk.

De aanbouwen op het achterterrein hebben het evenwichtige en ondanks het in- en uitkragen van de bouwdelen heldere gevelbeeld vertroebeld.

Overige gevels categorie 1 / 3

De stukjes zijgevel aan de centrale binnenplaats tonen de oorspronkelijke ritmering door de toiletten, die ook inwendig de structuur hier geleedt.

Het muurwerk van de voormalige Rehobothschool aan die binnenplaats en de plaatsen in de achterhoeken van het terrein zijn weinig bijzonder. Hetzelfde geldt op zich voor de achtergevel van de Rehobothschool aan de gracht, ofschoon deze door zijn lange aanwezigheid daar wel beeldbepalend genoemd zou kunnen worden.

De uitbouw die spreekkamer wordt genoemd is in esthetisch opzicht eveneens minder waardevol dan voor de afleesbaarheid van de geschiedenis van het complex.

Interieur

Begane grond categorie 1 / 2 / 3

De oorspronkelijke toestand is vrijwel geheel bewaard, al werken de ruimtes onderling niet meer geheel zoals aanvankelijk bedacht. Door een detail is de geslotenheid tot op merkbaar peil toegenomen: het ondoorzichtig maken van de binnenvensers die niet alleen de functie als schoolgebouw toebehoren, maar ook transparantie in de zin van samenhang tussen de delen bewerkstelligden alsmede het gebrek aan vensters in de zijmuren (zie ook de rij toiletten die hieraan meewerkt) moesten compenseren.

Structuren zijn grotendeels nog intact, met uitzondering van de doorbraken van wanden en de verplaatste deuren. Het tocht- of brandpuitje in de rechter dwarsgang werkt storend en isolerend. Een neveneffect van de vergroting naar achteren toe, i.c. de verlenging der achtergangen, is een devaluatie van het buitenterrein, zowel centraal als in de achterhoeken.

Op het gebied van aankleding en materialisatie is nog veel behouden, hetzij onder latere afwerkklagen, hetzij (soms aangetast) nog altijd in het zicht.

Verdieping categorie 1 / 2 / 3

Voor de verdieping geldt hetzelfde als voor de begane grond. Doordat de uitbreiding zich tot één bouwlaag beperkte, is hier de structuur nog gaver behouden en de ruimtelijke samenhang ook. Materiaal en afwerking, zo valt te verwachten, laten zich hier ook in de oorspronkelijke hoedanigheid aanwijzen of tenminste terugvinden. Natuurlijk wreekt zich ook op deze verdieping de beperkte daglichttoevoer door de enkele vervallen binnenvensers. De brandwerende puien zijn een ontsiering en doen de trappen die erop eindigen geen recht.

Kapzone categorie 2

De zolder met zijn kap is weinig opmerkelijk, maar waardevol vanwege zijn ongewijzigde staat.

Advies

De opname op de lijst van gemeentelijke monumenten is terecht en onbetwistbaar. Een goede toekomstige bestemming is de kwestie die zich hierop volgend aandient. Voor de toekomstige ontwikkeling kan worden ingezet, dient een moeilijke vraag te worden gesteld: Kiest men voor het hele complex dat zich betrekkelijk snel ontwikkelde, inclusief de iets jongere bebouwing van het achterterrein en inclusief gangverlenging of voor het eigenlijke schoolgebouw uit 1905?

In onze ogen zouden de esthetische kwaliteiten van het oorspronkelijke ontwerp van Kastelijn de voorkeur verdienen. De school is ontworpen als symmetrisch gevormde samenhang tussen massa en ruimte. De zijgevels waren nooit belangrijk, de voor- en achtergevels des te meer. Zoals de voormalige school er nu staat als gebouw in relatie tot de omgeving, is hij als in een snel gemaakte MIP-beschrijving: naar buiten toe is alleen de voorgevel gezichtsbepalend. Het achterterrein heeft in het geheel echter even zwaar gewogen - biedt in het ontwerp het tegenwicht van de façade.

Het gebouw wordt eer aangedaan als de situatie van 1905 wordt hersteld. De aanbouw van de Rehobothschool was het gevolg van toevallige omstandigheden en heeft in architectonische zin geen verbetering opgeleverd. Herstel van het open achterterrein betekent ook in stedenbouwkundig opzicht een vooruitgang: De blinde zijmuur wordt minder zwaar en het Keizersgrachtfront wordt opener ingeleid.

Dat de renovatie die het schoolgebouw tot twee keer toe onderging zich beperkte tot het hoognodige en veel reversibele ingrepen met zich meebracht, is gelukkig. De oorspronkelijke elementen en structuren die zijn behouden kunnen en dienen weer de eigenlijke afwerking te krijgen. Wat er niet meer is, laat zich merendeels reconstrueren.

Uitspreken dat de lokalen moeten worden hersteld in hun oorspronkelijke absolute omtrekken zullen we hier niet. Een toekomstig optimaal functioneren van de oude school dat rekening houdt met de historische substantie en kwaliteiten vereist niet dat de geschiedenis volledig wordt teruggedraaid. Elementen die zeker wel nader beschouwd moeten worden zijn die, welke zorgen voor daglichttoevoer.

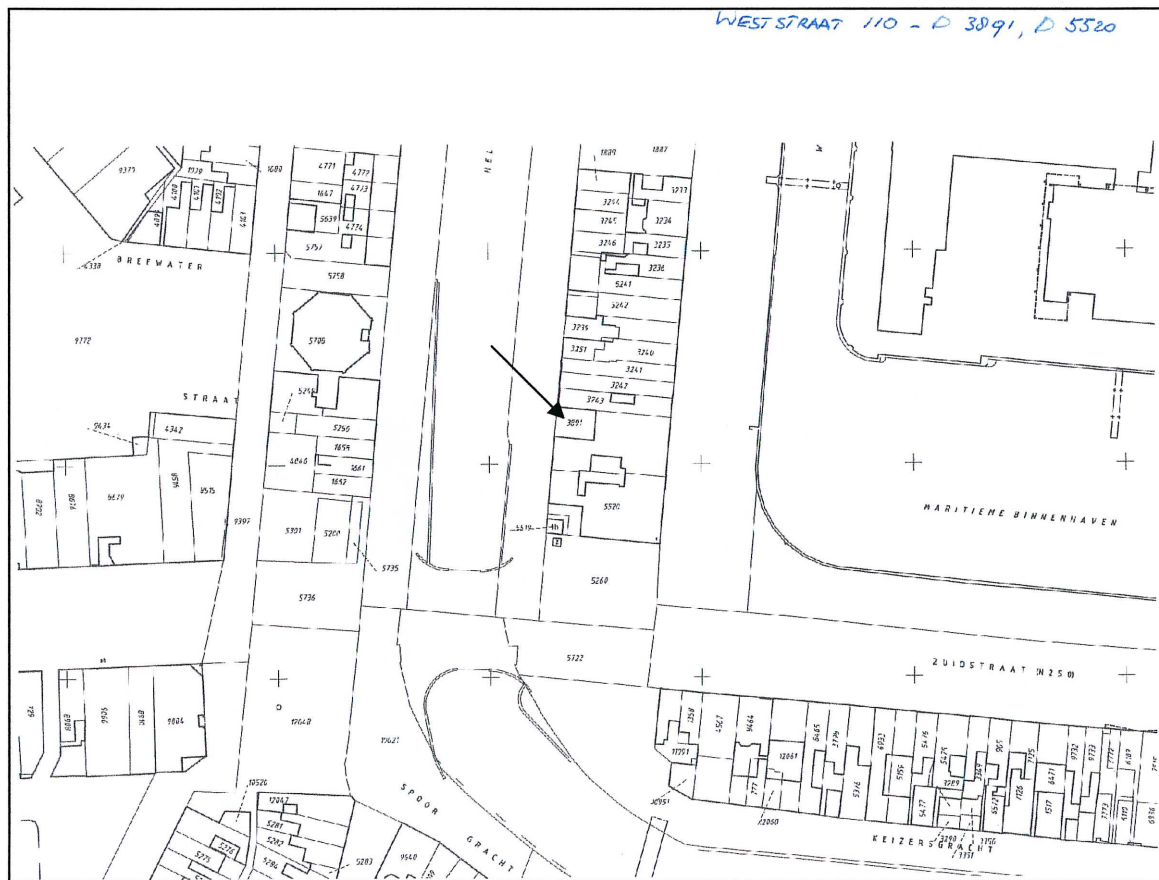
Noten

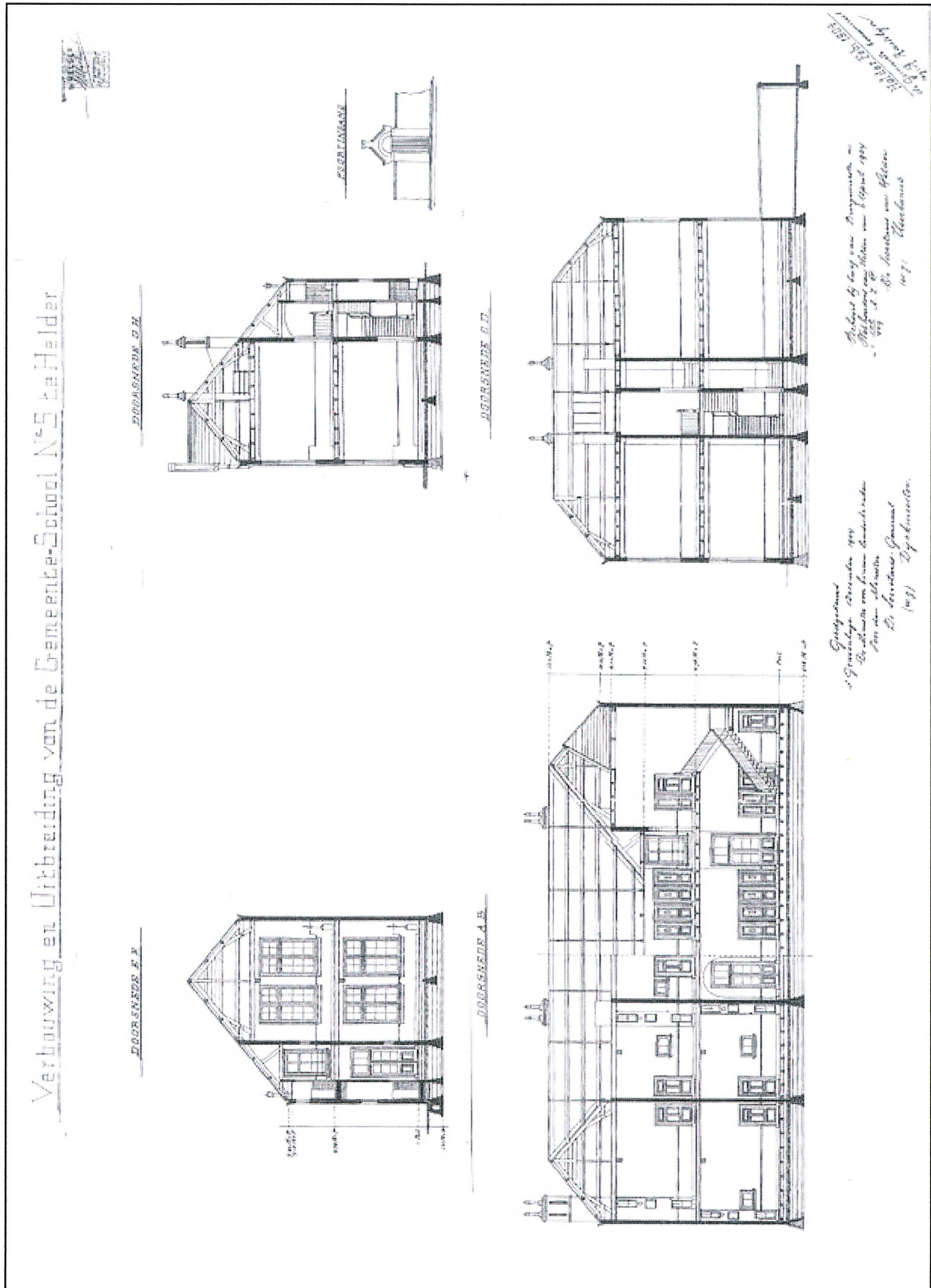
- ¹ Dit is wat een notitie van het gemeentelijke bureau Interne Zaken opsomt. De aanwezigheid in het dossier van een bestek voor de Verbouw van Weststraat- en Rehobothschool tot Stedelijk Museum wordt er niet in verklaard. Uit andere stukken blijkt echter dat het museum er niet is gekomen - zie verderop.
- ² Eén van de verschillen met de bestektekening [Afb. 2 & 6]
- ³ Bestek 1905, Art.5 Afbraak, p.2, zie Bijlage.
- ⁴ De nieuwe toestand van 1959 (de enige tekening die toen is gemaakt) toont de doorbraak al. We kunnen vermoeden dat reeds in de roerige eerste decennia - met de achtereenvolgende wijzigingen in lokalen-aantallen e.d. - is verbouwd.
- ⁵ De lokalen waren tijdens opname niet toegankelijk. De tekening uit 1979 suggereert dat de suiteschuifdeur is gedicht met iets als een gipswand. De linkerwand van het linkerlokaal alsmede de rechterwand van het rechter lokaal zijn ongeleed.
- ⁶ De deur bevat in elk geval de volgende kleurlagen: 0.hout; 1.grijs; 2.oker.

Afbeeldingen

Alle in het navolgende afgebeelde foto's zijn gemaakt door en eigendom van Dröge, Bureau voor bouwhistorie. Tekeningen zijn digitale bewerkingen door de auteur van originelen die in het dossier in het archief van Bouwen en wonen van de gemeente Den Helder kunnen worden aangetroffen. De kadastrale situatiewaardkaart hieronder is door de gemeente geleverd.

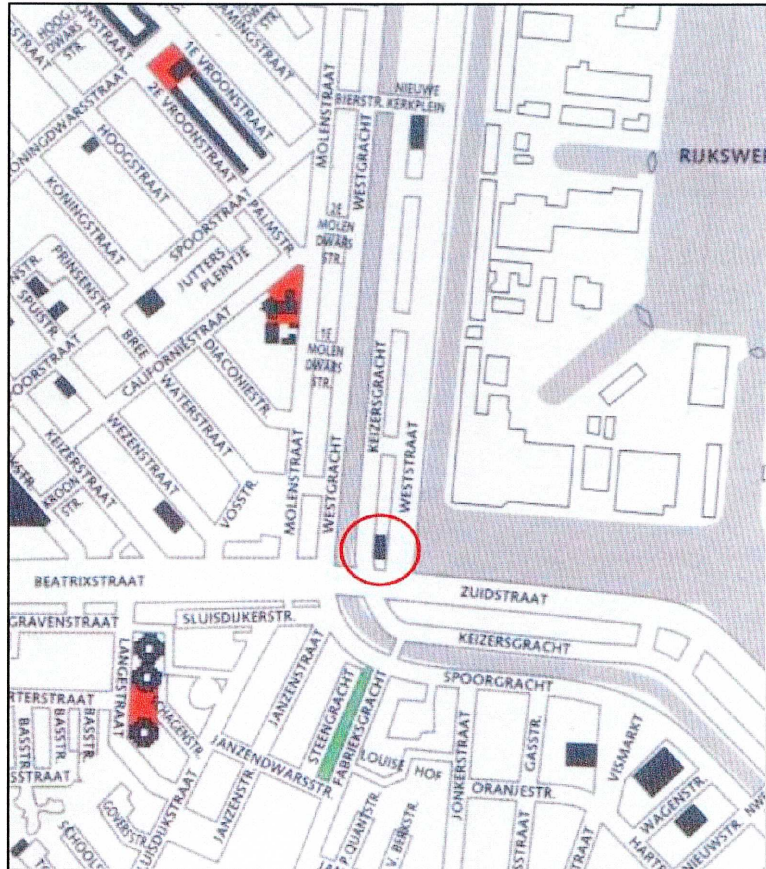

Afb. 3: Het derde blad bij het nieuwbouwbestek van de Helderse gemeentebouwmeester R. Kastelijn, 1904-'05. Doorsnedes.

Afb. 4: Tekeningen bij de in 1959 voorgenomen verbouwing tot Stedelijk Museum.

Afb. 5 [boven]: De situering van School 7 op een uitsnede van de hedendaagse kaart van Den Helder.

Afb. 6: Overzicht van de stedenbouwkundige situering. Vanuit de Zuidstraat naar de Beatrixstraat; School 7 staat rechts.

Afb. 7: De voorgevel gezien vanaf de Zuidstraat.

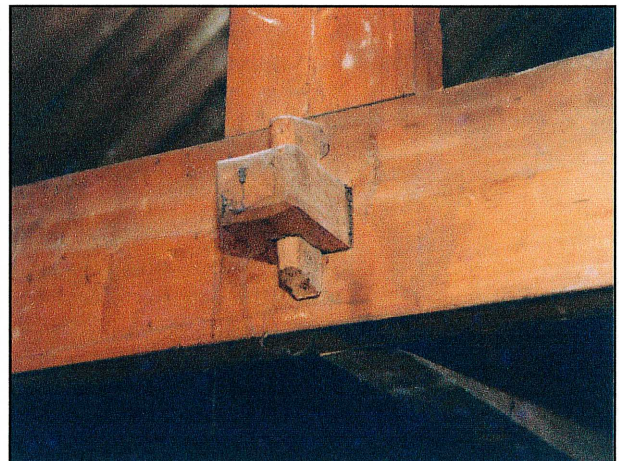
Afb. 8 [links]: Blik op de linkerzijgevel. Op de voorgrond een stuk van het later ter verbreding van de Beatrixstraat vrijgemaakte hoekperceel, begroeid met bosjes en gras.

Afb. 9 [rechts]: De kopgevel van de linker vleugel (rechts op de foto) en het enkellaags gebouw van de voormalige Rehobothschool.

Afb. 10 [boven]: Dakvenstertje aan de achterzijde met uitzicht op een terracotta schoorsteenpot.

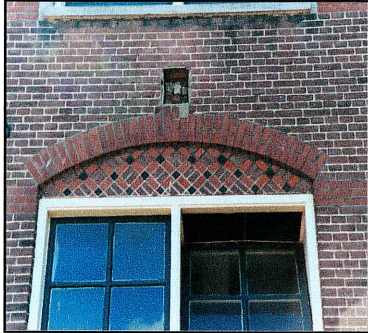
Afb. 11: Eén van de driehoekige dakkapelletjes aan de voorzijde van het dak.

Afb. 12: De grenen kapconstructie met dakbeschoot, in de rechtereuleugel.

Afb. 13 [links]: De kapvoet; kreupele stijl, blokkeel en een incidenteel aan te treffen slof.

Afb. 14 [rechts]: De gepende verbinding van spantussenbalk de koppelbalk die evenwijdig aan de nok ligt.

Afb. 15 [rechtsboven] Twee verschillende naamborden boven de hoofdingang.

Afb. 16 [inzet links]: Decoratieve vulling van een boogveld en een sieranker in de voorgevel.

Afb. 17 [onder]: Een deel van de topgevel van de rechter vleugel met rechts een stuk zijgevel van de vm. Rehobothschool.

Afb. 18 [boven]: De entreegang met recente brandpui halverwege, gezien richting hoofdingang.

Afb. 19 [midden]: De linker achtergang vanuit het lokaal linksvoor.

Afb. 20: Oude wastafel in de rechter wand van de rechter achtergang (blik van achteren naar voren).

Afb. 21 [boven]: De T-splitsing van entreegang en dwarsgang (zie tapijt).

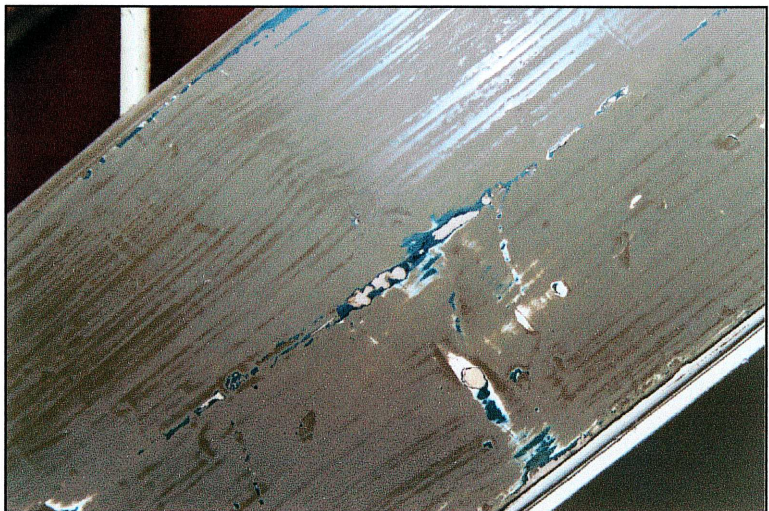
Afb. 22 [midden]: Een vroegere, nu half dichtgezette deur naar de centrale binnenplaats in de rechter achtergang.

Afb. 23: Een blik in de gestripte vroegere 'sprekkamer', links achterin de rechter achtergang.

Afb. 24 [boven]: De achterwand van het lokaal linksvoor (BG) met restant van de scheidingswand.

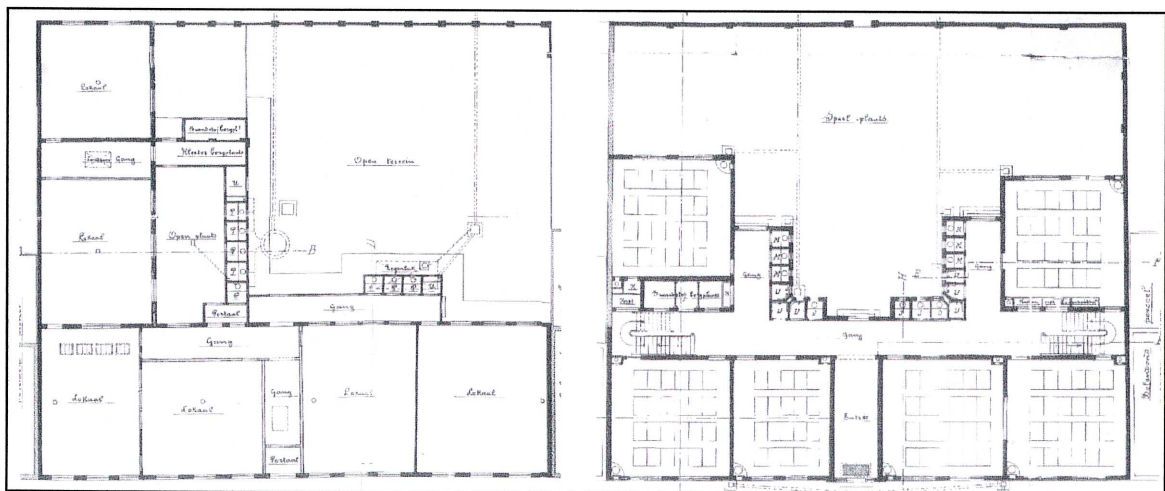
Afb. 25: Doorgang van het voor- naar het achterlokaal in het linkerdeel. Ondermeer aan het doorsnijden van het kozijn door de schuine plaat is te zien dat de situatie hier ten opzichte van de oorspronkelijke opzet werd gewijzigd.

Afb. 26 [boven]: Het bordes boven de rechtertrap met brandpui en wenteltrap naar de zolder. Aan de spijlen van de trappen is te zien dat beide even oud zijn.

Afb. 27 [inzet links]: Het dak-/plafondlicht naar de zolder, boven de linkertrap.

Afb. 28 [onder]: Een stuk van de boom van de linkertrap met diverse kleurlagen zichtbaar.

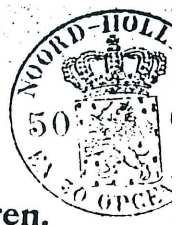
Afb. 29: Op detailniveau wijkt de risaliet in de voorgevel af van de geveldelen aan weerszijden.

Afb. 30: De plattegronden van de eerste bouwlaag van 'School nr.5' uit het laatste kwart van de 19^e eeuw [links] en van de school die in 1905 werd gebouwd.

Bijlage

**Bestek en voorwaarden van de nieuwbouw, geschreven in
1904, aanbesteed in 1905**

Gemeente HELDER.

Dienstjaar 1905.

BESTEK No. 5.

Met 3 teekeningen.

No. 223.

Aanbesteed den :

12 Juli 1905.

Aannemer:

Gebr. van Os.

Aannemingssom :

f 24363.

BESTEK en VOORWAARDEN, waarnaar door Burgemeester en Wethouders van Helder ten Raadhuize zal worden aanbesteed:

Het verbouwen en uitbreiden van de Gemeenteschool No. 5 aan de Weststraat te Helder.

INHOUD:

- Eerste Afdeeling: Omschrijving.
- Tweede " Voorschriften voor de uitvoering.
- Derde " Voorwaarden van algemeenen aard.

Eerste Afdeeling.

OMSCHRIJVING.

ART. 1.

- De in dit bestek omschreven werken bestaan in :
- A. Het afbreken van :
 - 1e. het geheele bestaande schoolgebouw aan de Weststraat. met inbegrip der fundeeringen, doch met uitzondering van :
 - a. de fundeering van den voorgevel en der halfsteens N. en Z. zijgevels tot 0.28 M. onder de voetstraat;
 - b. een gedeelte der Z. zijgevel, ter zwaarte van 1 steen, voor zoover ze valt in het nieuwe werk;
 - c. een gedeelte der Zuidelijke en Westelijke gevels bestemd voor omringmuren der speelplaats;
 - 2e. alle rioleeringen, bestratingen, beer-, wel- en zinkputten, benevens een regenwaterbak, gelegen in of op het open terrein achter en binnen het bestaande schoolgebouw;
 - 3e. de geheele omringmuur, met inbegrip van de fundeering langs de Westzijde, benevens de bestaande houten schutting aan de Noordzijde van het open terrein.
 - B. Het maken van een nieuw schoolgebouw met rioleeringen, omringmuren om de speelplaats, enz.. met bijlevering van alle daartoe benoedigde materialen, bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten, enz., volgens de hierbij behorende teekeningen, de navolgende bepalingen en later te geven detailteekeningen, aanwijzingen en orders.

Tweede Afdeeling.

VOORSCHRIFTEN VOOR DE UITVOERING.

ART. 2.

Peil.

Het peil, waarnaar de hoogten en diepten zijn geregeld, is aangegeven door P. zijnde de

Het geheele terrein achter de school volgens aanwijzing te egaliseeren en te dekken met eene laag fijne tuingrint ter dikte van 0.10 M.

Alle overtollige grond moet van het terrein worden verwijderd.

Er mag geen aanplemping of aanaarding geschieden zonder uitdrukkelijk verlof van den opzichter; voor elke overtreding ondergaat de aanemer eene korting op de aannemingsom, groot f 10.—.

METSELWERKEN.

ART. 7.

Fundamenten.

De fundamenten van de op de teekening in zwart aangegeven muren te metselen van oude afkomende en goed schoongebikte steen in slappe basterd trasspecie, voor eventueel te kort komende van Waalrood in dezelfde specie, ter zwaarte van:

Voor verzwaring der bestaande fundeering van de zijgevels ter lengte van pl.m. 18 M.; 15 lagen zwaar één steen.

Voor de 1 steens buiten- en binnenmuren: 2 lagen van 3 steen, 3 lagen van 2½ steen, 3 lagen van 2 steen, 3 lagen van 1½ steen en 3 lagen van 1 steen.

Voor de ½ steens binnenmuren en schoorsteenen: 2 lagen van 2 steen, 3 lagen van 1½ steen, 6 lagen van 1 steen en 3 lagen van ½ steen.

Daar waar het trasraam in verband met den grondslag van het terrein lager ligt dan 0.53 M ÷ P. vervallen de desbetreffende bovenste lagen der fundeering.

Voor de steunmuurtjes der vloerbalklaag: 2 lagen van 2 steen, 3 lagen van 1½ steen, 3 lagen van 1 steen en 6 lagen van ½ steen.

Voor den omringmuur der speelplaats: 2 lagen van 2½ steen, 3 lagen van 2 steen en 3 lagen van 1½ steen.

Alles met de onder de uitvoering noodig blijkende verzwaringen voor ondermetseling van stoeptreden, zinkputjes en pilasters aan de binnenzijde van den omringmuur om de speelplaats.

ART. 8.

Trasraam.

Op de beschreven fundamenten wordt het trasraam gemetseld van vlakke Waalklinkers in sterke Portland-cementmortel ter zwaarte van:

Voor de 1 steens buiten- en binnenmuren . . .	zwaar 0.22 M.,	hoog 0.61 M.
„ „ ½ „ binnenmuren en schoorsteenen „	0.11 „	„ 0.61 „
„ „ ondermetseling van stoeptreden, hoog gemiddeld . . .		0.49 „
„ „ den omringmuur om de speelplaats, . . .	zwaar 0.22 M.,	hoog 0.43 „
met verzwaring van 0.11 M. voor de pilasters.		

Ter plaatse van het uitgemetselde plint aan den voorgevel wordt het trasraam ter hoogte van 0.67 M. met een klamplaag ter dikte van 0.06 M. verzaard.

Op plaatsen waar het trasraam in 't gezicht wordt gewerkt, moeten gelijkkleurige klinkers worden gebruikt.

ART. 9.

Opgaande muren.

Alle opgaande buitenmuren van het schoolgebouw worden ter zwaarte van 0.22 M. en ter volle hoogte opgemetseld van gelijkkleurige Waalklinkers in basterd Portland cementmortel.

De op de teekening aangegeven uitmetselingen en verzwaringen van den topgevel aan de Weststraat ter zwaarte van 0.11 M.

De op den voorgevel aangegeven banden, blokken, bogen, boogvullingen, consoles aan den topgevel, kroonlijstuitmetseling en friesvulling te metselen van nageperste en gezande sier- en profielsteen in dezelfde specie.

Hiervoor zijn benoodigd p.m. 5.000 M³ siersteen en 1.300 M³ profielsteen in klinker kwaliteit.

De omringmuur om de speelplaats ter volle hoogte zwaar 0.22 M. met de aangegeven verzwaringen dik 0.11 M. en breed 0.44 M. geheel van gelijkkleurige Waalklinkers in basterd Portland cementmortel.

Alle opgaande binnenmuren worden ter volle hoogte en ter zwaarte van 0.22 M. en 0.11 M. volgens de teekening, opgemetseld van best Waalrood in kalkmortel; eventueel overblijvende oude schoongebikte steen uit den afbraak kan alsmede gebruikt worden.

Voor achterwerkers van buitenmuren kan miskleurige Waalklinker worden gebruikt.

ART. 10.

Schoorsteenen en Ventilatiekanalen.

De op de teekening aangegeven 12 stuks Rappé'schoorsteenen worden voor de beneden-

lokalen op de beschreven fundeeringen en trasramen en voor de bovenlokalen op troggewelven tusschen de balklaag, ter inwendige wijdte van 0.33×0.55 of 0.44×0.44 M. opgetrokken, binnendaks van Friesche bonte drielingen zwaar 0.08 M. in kalkmortel en buitendaks van gelijkkleurige Waalklinkers zwaar 0.11 M. in basterd portland cementmortel met banden en afdekking van bruin geglazuurde profilsteen, waarvoor benoodigd p.m. 1.800 M³ profilsteen.

De schoorsteenen buitendaks aan alle zijden voorzien van ventilatiesleuven, waarin fijn gegalvaniseerd vlechtdraad.

De rookkanalen in genoemde gemetselde schoorsteenen worden samengesteld uit onverglasde aarden schoorsteenbuizen, wijd 0.18 M. geplaatst in het midden der luchtkanalen van af 3.00 M. boven de vloeren tot de volle hoogte, met basterd Portlandcementspecie aangestreeken en om de andere buis aan het metselwerk verankerd, met het in art. 32 genoemd ijzerwerk.

De rookgeleiding voor de kamer van het Hoofd der school op een tusschen de zolderbalklaag geslagen troggewelfje ter inwendige wijdte van 0.18×0.18 M. te metselen, binnendaks van Friesche bonte drielingen in kalkmortel zwaar 0,08 M. en buitendaks van Waalklinker in basterd Portlandcementspecie zwaar 0.11 M.; band en afdekking van dezen schoorsteen als voor de anderen is omschreven.

Op alle rookgeleidingen (13 stuks) een terra-cotta schoorsteenpot te plaatsen, ter waarde van f 7.00 inkoopsprijs.

Alle luchtkanalen en schoorsteenen worden inwendig glad afgekwast en ter plaatse van de schuiven en deurtjes in de luchtkanalen glad en vlak geschuurd; de aarden buizen daar ter plaatse goed dekkend te witten.

ART. 11.

Troggewelven.

Tusschen de ijzeren balkjes in de boven-urinoirs troggewelfjes te slaan, zwaar 0.08 M. van Friesche bonte drielingen in basterd Portlandcementspecie en vlak aanrazeeren in dezelfde steen en specie.

ART. 12.

Rioleering en afvoer van regenwater.

Voor de urinoirinrichting te maken een waterdicht gemetseld riool lang inwendig 1.80 M. groot binnenwerks 0.25×0.45 M. de wanden zwaar afwisselend 0.22 en 0.11 M. afgedekt met een half rond gewelf zwaar 0.11 M., de vloer dik 0.24 M. in- en uitwendig glad en vlak bepleisterd met Portlandcementspecie en aan het eind voorzien van een stankafsluiting; het geheel te metselen van Waalklinkers in sterke Portlandcementspecie.

Voor afvoer van regenwater en urine worden 7 putten gemaakt op voldoende fundeering, groot inwendig $0.30 \times 0.30 \times 0.60$ M.; de wanden zwaar 0.11 M. met een klamplaag, de vloer dik 3 lagen, met een halfsteens rollaag afgedekt en voorzien van stankafsluiting; alles van Waalklinkers in sterke Portlandcementspecie en inwendig met dezelfde specie vlak afgewerkt.

Genoemde putten en urineriool onderling te verbinden in aansluiting met 2 stuks afvoerriolen naar het Heldersche kanaal en 1 afvoerriool naar het marinekanaal door middel van dubbel verglasde aarden buizen; de 3 hoofdriolen wijd inwendig 0.18 M. en de aansluitingen 0,15 M.; alles volgens de tekening en nadere aanwijziging, met bijlevering van de noodige hulpstukken.

De buizen worden gestrikt met schiemansgaren, waterdicht aangestreeken met Portlandcementspecie en voor elke buis in iedere put of riool een gegoten ijzeren rooster geplaatst met spijlen niet wijder van elkander dan 1 c.M.

Alle genoemde rioleeringen en putten waterdicht op te leveren.

ART. 13.

Vuilnisputten.

Achter de hoofdingang aan de Weststraat wordt eene put gemaakt groot inwendig $1.50 \times 0.60 \times 0.40$ M. van Waalklinkers in Portland-cementspecie op een voldoende fundeering.

De wanden zwaar 0.11 M., de vloer dik 0.18 M.; inwendig geschuurd met P. C. specie en afgedekt met het in art. 31 genoemde rooster.

ART. 14.

Steenen vloeren en bestratingen.

De benedenbergplaats voor brandstoffen te voorzien van eene vloer, bestaande uit eene platte laag Waalsteen in zand, waarop een gemetselde bestrating van Friesche klinkers op hun kant in basterdtrasspecie, ingevoegd met Portland-cementspecie.

De op te nemen bestratingen voor het leggen der rioleeringen, het plaatsen der bouwschuttingen langs den gevel aan de Weststraat en het maken van den nieuwen omringmuur om de speelplaats, weder geheel volgens aanwijziging verstraten met bijlevering van te kort komende steen.

ART. 15.

Wandtegels.

In alle privaten en urinoirs de wanden te bezetten met Utrechtsche witte verglaasde tegeltjes eerste soort, groot 16×16 c.M., in basterd P. C. specie, ter hoogte van 1.50 M. uit den vloer, uitgezonderd de muurvlakken onder de privaatbrillen en achter de hardsteenen wandplaten in de urinoirs.

ART. 16.

Dakbedekking.

De Noordelijke, Zuidelijke en Oostelijke dakschilden te beleggen met blauw verglaasde Hollandsche dakpannen en vorsten.

De overige dakschilden met onverglaasde blauwe-Hollandsche dakpannen en vorsten. De uit de afbraak voortkomende oude onbeschadigde en goedgekeurde dakpannen kunnen voor het nieuwe werk gebruikt worden; voor de tekortkomende worden nieuwe bijgeleverd. De vorstpannen op de nokken en hoekkepers worden elk bevestigd met een nagel en aangestroken met blauw gekleurde Portland-cementmortel. Het geheel waterdicht opleveren en de dakpannen om de 3 stuks voorzien van een gegalvaniseerd ijzeren pankram.

ART. 17.

Muurafdekking.

De geheele omringmuur om de speelplaats met inbegrip van poortingang en pilasters wordt afgedekt met rood verglaasde muurkappen naar twee zijden afwaterend gelegd en aangestroken met rood gekleurde P. C. specie.

ART. 18.

Voegwerk.

Van al het in 't gezicht komend buitenmetselwerk worden dagelijks de voegen ter diepte van 2 c.M. uitgekrabd en ter gelegener tijd, nadat het metselwerk goed schoongemaakt is, netjes opgevoegd volgens aanwijzing onder het werk. De losse voegen van het bestaan blijvende metselwerk uithakken en evenzoo behandelen.

ART. 19.

Metselspecie.

De samenstelling geschiedt volgens de §§ 356 en 359 der A. V.

ART. 20.

Behandeling der metselwerken.

Al het in den grond komende metselwerk, de steunmuurtjes onder de vloerliggers en de muren die behangen worden, dagelijks met de metselspecie volgooien en afkwasten.

Al het metselwerk wordt in goed kruisverband vol en zat in de specie, zonder stande tanden, gelijktijdig opgetrokken en voorzien van de gevorderde ontlasting bogen en uitmetelingen; de lagen der buitenmuren afwaterend te leggen en zorgen, dat de steenen, voor zij verwerkt worden, behoorlijk en geheel zijn natgemaakt.

Alle muren zuiver loodrecht optrekken, de stootvoegen zuiver boven elkander en naar de verdeellat bewerken.

Het zoom- en slabbenlood ter gelegener tijd inmetselen.

Voor de bereiding van metselspecie en voor het natmaken der steenen wordt water gebruikt uit de waterleiding voor rekening van den aannemer.

ART. 21.

Gehouwen steen.

Ter bekwamer tijd zal de aannemer leveren, stellen en volgens order aan en in het met-

selwerk verbinden, geschuurd, gezoet, gefrijnd en geprofileerd als nader zal worden opgegeven, de navolgende hardsteen :

Ingang voorgevel :	2 neuten,	zwaar	90	×	33	×	15	c.M.
	1 dorpel,	"	110	×	33	×	18	"
	1 trede,	"	200	×	30	×	20	"
Achteruitgangen :	1 waterdorpel,	"	130	×	7	×	5	"
	6 neuten	"	40	×	21	×	15	"
	3 dorpels	"	150	×	17	×	18	"
	2 treden,	"	240	×	32	×	20	"
	2 "	"	220	×	32	×	20	"
	2 "	"	200	×	32	×	20	"
	2 "	"	160	×	32	×	20	"
	2 "	"	40	×	32	×	20	"
	2 "	"	20	×	32	×	20	"
Poortingang :	2 duimsteen,	"	22	×	33	×	18	"
	2 grendelsteen,	"	11	×	11	×	12	"
	1 dorpel,	"	120	×	18	×	20	"
Privaattemmerkozijntjes :	10 dorpels,	"	77	×	28	×	12	"
Deurkozijn bovengang :	1 dorpel,	"	190	×	28	×	18	"
Luchtroosters :	12 dorpels,	"	33	×	10	×	4	"
Raamkozijnen :	20 "	"	228	×	28	×	18	"
	6 "	"	170	×	28	×	18	"
	2 "	"	60	×	23	×	18	"
	1 "	"	260	×	28	×	18	"
	1 "	"	160	×	28	×	18	"
Privaatraamkozijntjes :	32 "	"	66	×	28	×	12	"
Plintbanden :	30,25 Meter,	"			16	×	12	"
Urinoirs :	12 vloerplaten,	"	100	×	80	×	7	"
	12 achterplaten,	"	150	×	80	×	3	"
	24 zijplaten	"	150	×	50	×	3	"
Zinkputjes :	7 putdeksels,	"	40	×	40	×	6	"
Riolen :	3 mondsteen,	"	60	×	60	×	15	"
en de navolgende Oberkirchner zandsteen aan :								
Hoofdingang :	1 latei,	"	270	×	24	×	23	"
Raamkozijn :	1 "	"	180	×	23	×	18	"
	2 lateien,	"	70	×	23	×	18	"
Lettersteen :	1 stuks,	"	260	×	24	×	11	"
Topgevelafdekking :	2 "	"	50	×	50	×	33	"
	3 "	"	200	×	33	×	33	"
	1 "	"	100	×	85	×	33	"

TIMMERWERKEN.

ART. 22.

Buitenkozijnen met ramen en deuren.

Buitendeur- en raamkozijnen met deuren en ramen van grenenhout, betimmeringen van vurenhout, onderdorpels der kozijnen van hardsteen, raamroeden van eikenhout en deurpaneelen en naalden van teakhout.

1 hoofddeurkozijn met zijlichten in den voorgevel, groot in den dag 2.20 × 2.65 M. ; kozijnhout zwaar 12 × 18 c.M., deurhout zwaar 6 c.M., paneelen zwaar 2.8 c.M. en raamhout zwaar 4.5 c.M., met glasraampjes achter de gesmeed ijzeren middenpaneelen, voorzien van bronzen brievenklep en aan de binnenzijde omtimmerd met architraven. De deur afhangen en sluitbaar maken door middel van drie knieren D. L. No. 8, een best instekend voordeurslot met dag- en nachtschoot op schuine plaat (half proefwerk) een stel gesmeed koperen deurkrukken en twee dito plaat-schuiven. Verder voorzien van een houten brievenkastje met glasdeurtje en behoorlijke sluiting, bronzen beltrekker met koperdraad, tuimelaars en metalen bel, met sterke veer, zwaar 2 K.G.

1 bovenlicht boven genoemd kozijn, groot in den dag 2.20 × 1.15 M. : kozijnhout zwaar 12 × 18 c.M.; middenstijlen zwaar 8 × 18 c.M. en raamhout zwaar 4.5 c.M., aan de binnenzijde betimmerd met architraven. Het middenraam beweegbaar te maken door middel van 2 gesmeed ijzeren fitsen met losse bouten, scharen en „Augusta” raamsluiting No. 2 op gesmeed ijzeren beugeltjes, met staaldraadkoord en schijfjes.

3 buitendeurkozijnen in den achtergevel, groot in den dag 1.50 × 3.65 M. ; kozijnhout zwaar 12 × 18 c.M., kalf zwaar 12 × 20 c.M., dubbele glasdeuren zwaar 6 c.M.; paneelen

zwaar 2,8 c.M., beweegbare bovenlichten zwaar 4.5 c.M.; betimmering als hierboven omschreven, hang- en sluitwerk idem en bovendien voor ieder stel deuren 2 zware tuimelende kantschuiven van voldoende lengte.

1 idem, idem, groot in den dag 1.50×2.75 M. en verder geheel gelijk aan laatstgenoemde kozijnen en deuren.

1 poortdeur in den omringmuur om de speelplaats, groot 1.00×2.10 M., zwaar 4.5 c.M., met kraalschrooten paneelen zwaar 2.8 c.M., afgehangen aan 2 zware eigen gesmeede duimhengsels en sluitbaar gemaakt met een best poortdeurslot en 2 zware gesmeede grendels.

10 privaatemmerkozijntjes, groot in den dag 0.50×0.45 M.; het kozijnhout zwaar 10×12 c.M.; de deurtjes zwaar 2.2 c.M., dubbel opgeklampt, afgehangen aan eigen gesmeede duimhengsels en sluitbaar gemaakt met eikenhouten wervels en gegalvaniseerd ijzeren lusringen.

20 raamkozijnen, groot in den dag 1.95×3.10 M., het kozijnhout zwaar 12×18 c.M., de middenstijlen 8×18 c.M., de kalven 10×12 c.M., met vaste onder- en beweegbare bovenklepramen, zwaar 4.5 c.M. Aan de binnenzijde betimmerd met architraven, vensterbanken en scherpjes voor de klepramen.

De bovenramen afhangen ieder aan 2 fitsen met losse bouten en elk voorzien van een gebronsede „Augusta” raamsluiting No. 2 op gesmeed ijzeren beugeltjes, met voldoende lengte staaldraadkoord en schijfjes.

4 idem, idem, groot in den dag 1.35×3.10 M., zonder middenstijlen, doch verder geheel gelijk aan de voregenoemden.

1 idem, idem met 2 zijlichten en 1 beweegbaar bovenlicht, groot in den dag 2.20×3.10 M., verder geheel gelijk aan eerstgenoemde raamkozijnen.

1 idem in den topgevel, groot in den dag 1.25×1.60 M., met dubbele draaiende glasramen, sluitbaar met krukespagnolet, overigens gelijk aan reeds genoemden.

32 privaatraamkozijntjes, groot in den dag 0.80×0.40 M., het kozijnhout zwaar 10×15 c.M., de vaste raampjes zwaar 4.5 c.M., gedeeltelijk als glasraampjes en gedeeltelijk met schoffeltjes bewerkt; aan de binnenzijde betimmerd met architraven en vensterbanken.

4 dakkapelkozijntjes, groot in den dag 1.00×0.50 M., het kozijnhout zwaar 10×12 c.M., de eikenhouten onderdorpels 10×18 c.M., de raampjes 4.5 c.M., elk afgehangen aan 2 stevige fitsen en sluitbaar met stevige koperen schuiven,

Deze dakkapellen te betimmeren met vurenhout zwaar 2.2 c.M. voor zijwangen en kapjes; verder het benodigde regelwerk en voor elk een gedraaide pinakel volgens latere opgave.

2 bestaande uit de afbraak komende raamkozijnen met ramen, schuivende bovenramen en betimmering naar aanwijzing herstellen, voorzien van reeds genoemde hardstenen dorpels en plaats in het nieuwe werk.

ART. 23.

Binnenkozijnen met ramen en deuren.

Binnendeur- en raamkozijnen met deuren, ramen en betimmeringen van vurenhout, de onderdorpels der deurkozijnen van eikenhout.

15 binnendeurkozijnen met deuren, groot in den dag 2.20×0.95 M., het kozijnhout zwaar 10×23 c.M., de onderdorpels zwaar 6×23 c.M., de deuren zwaar 4.5 c.M., elk met 2 glaspaneelen en 2 houten paneelen zwaar 2.8 c.M., aan beide zijden gebost, afhangen aan 3 knieren D. L. No. 5 en sluitbaar maken met een best instekend kamerdeurslot met dag- en nachtschoot en beste deurkrukken, beide naar keuze.

1 binnendeurkozijn met deur geheel gelijk aan de voorgaanden, doch met kozijnhout zwaar 10×12 c.M., onderdorpel zwaar 6×12 c.M. en zonder glaspaneelen.

32 privaat- en urinoirdeurkozijnen met deuren, groot in den dag 0.70×2.18^5 M., kozijnhout zwaar 10×12 c.M.; onderdorpels zwaar 6×12 c.M.; deuren zwaar 4.5 c.M. met 2.8 c.M. houten paneelen; in de bovenpaneelen van 30 stuks een ruitje te maken, groot 0.10×0.40 M.; de deuren afhangen en sluitbaar maken als voor de eerstgenoemden is omschreven.

Alle genoemde deuren voorzien van vastzethaakjes.

5 kastdeurkozijnen met dubbele deuren, groot in den dag 1.30×2.18^5 M.; houtzwaarten als van eerstgenoemden; paneelen zwaar 2.2 c.M., aan ééne zijde gebost en in de bovenpaneelen openingen, voorzien van fijn kopergaas, de deuren sluitbaar te maken met espagnoletten en kastdeursloten.

1 idem, idem, groot in den dag 0.60×2.18^5 M. met enkele deur en verder geheel als laatstgenoemden.

13 raamkozijntjes met vaste ramen, groot in den dag 0.90×0.60 M.; kozijnhout zwaar 8×23 c.M.; raamhout zwaar 4.5 c.M.

1 idem, idem, groot in den dag 0.70×0.50 M.; kozijnhout zwaar 8×12 c.M. en verder gelijk aan de laatstgenoemden.

Alle genoemde binnendeur-, privaatdeur- en binnenraamkozijnen aan beide zijden te voorzien van architraven op houten neuten en vensterbank-betimmeringen volgens later te geven details.

12 kozijntjes in de Rappêlschoorsteen, groot in den dag 0.50×0.40 M. met deurtjes; kozijnhout zwaar 7×10 c.M. eikenhouten deurtjes zwaar 1.8 c.M. op 2.2 c.M. klampen; afgehangen aan knieren D. L. No. 4 en sluitbaar met koperen schuif.

24 kozijntjes in idem, groot in den dag 0.30×1.06 M.; kozijnhout zwaar 7×10 c.M. met losse belegstukken zwaar 2.2 c.M.; met ijzer opgeklampte schuiven zwaar 1.8 c.M. van eikenhout, groot 0.56×0.33 M. bewerkt naar-opgave met schijven, trekkoorden, knopjes en kettingen met ringen.

Aan alle binnen- en buitenkozijnen de benodigde klossen aanbrengen voor bevestiging der architraven en met de in art. 32 genoemde ijzeren kozijnhaken in het metselwerk te verbinden.

ART. 24.

Balklagen, vloeren, zolders en plafonds.

Te leveren, leggen, raveelen en verankeren van vurenhout.

Voor de balklaag gelijkvloers:

45 vloerleggers, ieder lang	7.10 M.	} zwaar 10×20 c.M.
4 " " "	6.65 "	
4 " " "	7.20 "	
1 " " "	6.50 "	
34 " " "	2.80 "	
29 " " "	2.25 "	
5 " " "	1.80 "	
20 " " "	1.25 "	
Aan raveelingen	7.80 "	

Deze balken te bevloeren met vurenhouten, geploegde en geschaafde delen, zwaar 2.8 c.M. elke deel niet breder dan 13 c.M.

Genoemde vloerleggers geheel en de onderkanten der vloeren vooraf 2 maal te bestrijken met carbolineum „Krimpen”, aangevoerd in verzegelde vaten, met overlegging van de bewijzen van herkomst.

Voor de balklaag der verdieping:

8 balken, ieder lang	7.20 M.	} zwaar 8×23 c.M.
34 " " "	7.10 "	
9 " " "	5.90 "	
3 " " "	5.60 "	
1 " " "	4.50 "	
25 " " "	2.80 "	
28 " " "	2.30 "	
7 " " "	1.80 "	
20 " " "	1.25 "	
2 " " "	1.20 "	
Aan raveelingen	15.00 "	} zwaar 24×32 c.M.
5 moerbalken, " "	7.10 "	
1 moerbalk, " "	7.65 "	

Deze balklaag te bevloeren met vurenhouten geploegde en geschaafde delen, zwaar 2.8 c.M., elke deel niet breder dan 13 c.M.

Voor de zolderbalklaag:

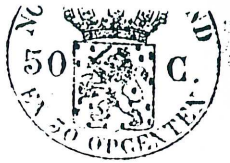
4 balken, ieder lang	7.20 M.	} zwaar 8×23 c.M.	
40 " " "	7.10 "		
1 " " "	6.00 "		
8 " " "	5.90 "		
4 " " "	5.65 "		
1 " " "	4.50 "		
23 " " "	2.80 "		
Aan raveelingen	31.00 "		} zwaar 10×20 c.M.
21 balken, " "	3.00 "		
32 " " "	1.35 "		
1 moerbalk, " "	8.85 "		
1 " " "	7.70 "		
4 moerbalken, " "	7.10 "		

Deze balklaag te bevloeren met vurenhouten geploegde en geschaafde delen, zwaar 2.2 c.M. elke deel niet breder dan 13 c.M.

Al deze vloeren stevig aangedreven en vernageld met in elke deel op iedere aanraking 2 draadnagels, lang respectievelijk 9 en 6.5 c.M.

De verdieping- en zolderbalklaag worden aan de onderzijde geheel geplafonneerd met vurenhouten geschaafde en geploegde kraalschrooten zwaar 1.6 c.M. en breed 13 c.M., stevig vernageld met op elke aanraking in elke schroot 2 draadnagels lang 5 c.M. en overigens voorzien van rondgaande plinten zwaar 1.6×15 c.M.

De geheele ruimte tusschen vloeren en plafonds der eerste balklaag, boven alle lokalen, portalen en gangen wordt tijdens het leggen der vloeren stijf aangevuld met droog gevischt of drijfwier.

ART. 25.

Bekapping.

De bekapping wordt gemaakt van geschaafd vurenhout, waarvoor benodigd:

9 spanten, ieder lang	ontwikkeld	26.50 M.,	zwaar	8 × 20	c.M.
5 " " "	"	20.70 "	"	8 × 20	"
6 " " "	"	11.00 "	"	8 × 20	"
Aan " nokken " te zamen	"	47.50 "	"	8 × 20	"
" gordingen " "	"	288.00 "	"	8 × 20	"
6 hoekkepers, ieder lang	"	6.00 "	"	8 × 25	"
2 kilkepers,	"	11.50 "	"	8 × 28	"
Aan kilplaten	"	60.00 "	"	5 × 28	"
" muurplaten	"	77.00 "	"	5 × 25	"
" " "	"	27.00 "	"	5 × 35	"
" binnenboeiboord	"	104.00 "	"	5 × 28	"
" sleestukken	"	24.00 "	"	12 × 15	"
" ruiters	"	84.00 "	"	5 × 12	"

Deze bekapping geheel bewerken naar opgave.

De geheele kapspanning te beplanken met vuren geploegde delen, zwaar 2.2 c.M., voorzien van flinke waterhollen en aan de binnenzijde geschaafd.

Iedere deel niet breder dan 20 c.M. op elke aanraking stevig vernageld met 3 draadnagels lang 6.5 c.M. en het geheel goed aangedreven.

Alle naden voorzien van tengels zwaar 1.3 × 6 c.M. en de geheele oppervlakte van de benodigde panlatten zwaar 3.5 × 2.5 c.M. op elke tengel stevig vernageld.

Voor de gordingen, muurplaten en boeiboorden de benodigde klossen aanbrengen en bij de schoorsteen krimpen en zaligen maken.

De later te noemen ijzeren dakramen aan de binnenzijde met dagstukken omtimmeren.

ART. 26.

Buitenbetimmeringen.

Alle buitenbetimmeringen worden gemaakt van grenenhout, waarvoor benodigd:

Voor de kroonlijst aan den voorgevel:

27.00 M. neuslijst, zwaar 5 × 16 c.M.

27.00 " plancier, " 2.5 × 10 "

Voor gootboorden, enz. aan zij- en achtergevels:

75.50 M. gootboord, zwaar 2.8 × 25 "

75.50 " hollat, " 4 × 6 "

15.00 " windveer, " 2.8 × 35 "

15.00 " waterbord, " 2.2 × 20 "

15.00 " hollat, " 4 × 6 "

Voor 2 lantaarnramen in de kap boven de beide trappen:

41.00 M. aan roeden en raamwerk zwaar 8 × 20 c.M.

Voor 2 hijschbalken:

6.00 M. zwaar 10 × 25 c.M., afgedekt met 2.8 c.M. houten kapjes en holle latten zwaar 3 × 5 c.M.

Alle genoemde buitenbetimmeringen bewerkt en geprofileerd volgens te verstrekken detailteekeningen.

ART. 27.

Binnenbetimmeringen.

Alle binnenbetimmeringen, waarvoor niet anders is bepaald, worden gemaakt van vurenhout.

Langs alle vloeren in de lokalen, gangen, portalen, trapborden en kamer van het Hoofd der school plinten aanbrengen zwaar 2.2 × 18 c.M., tegen ingemetselde klossen, alsmede geprofileerde buiklijsten zwaar 4.5 × 8 c.M.

In elk privaat eene betimmering, bestaande uit een opgeklampt gekraald voorschotje, zwaar 2.8 c.M., met haakjes vastgezet, rondgaande sponningregels op pootjes zwaar 5 × 7 c.M. en bril zwaar 4 c.M., met gedraaid deksel; de bril ahangen aan 2 zware fitsen en van een vastzetwervel voorzien. Aan de bovenzijde der tegelbekleding in de privaten en urinoirs een geprofileerde sponninglat aanbrengen, zwaar 2 × 3 c.M. Bovendien in 2 privaten een papierbakje en potplankje aanbrengen.

In de brandstofbergplaatsen 6.00 M² schotwerk aanbrengen zwaar 2.8 c.M., tusschen sponningregels zwaar 5 × 7 c.M.

Ter plaatse en ter grootte zooals de tekening aangeeft, 11 stuks kasten te maken, inwendig

hoog 2.60 M., op stijl- en regelwerk zwaar 7×10 en 5×7 c.M., van 2.2 c.M. gekraald hout, allen met verhoogde bodems, 4 hoog kastplanken op keeplatten en bovendek met eenvoudig kroonlijstje; de muurvlakken in de kasten te beschieten met opgeklampte kraalschrooten zwaar 1.6 c.M.

Behalve de reeds genoemde kastdeuren in kozijnen, zijn voor de kasten nog benodigd 4 stuks dubbele paneeldeuren, groot 1.30×2.00 M.; deurhout zwaar 4 c.M., paneelen zwaar 2.2 c.M., aan ééne zijde gebost en de bovenpaneelen voorzien van eene opening met fijn kopergaas.

Deze deuren af te hangen en sluitbaar te maken als voor de overige kastdeuren is omschreven. De wanden in de kamer van het Hoofd der school worden betimmerd met behangtengels zwaar 2.2×7.5 c.M., op klossen en keerklossen, benevens rondgaande stoelplanken, zwaar 2.2×20 c.M.

Volgens de teekening, in een der scheidingsmuren tusschen de lokalen, beneden en op de verdieping, te maken 2 stel dubbele paneelschuifdeuren, groot $3.- \times 2.50$ M., zwaar 4.5 c.M., met 8 paneelen, zwaar 2.8 c.M., aan beide zijden gebost, eikenhouten tongnaalden, rolsloten op kogelassen, looperrail, lusringen, bronzen handvatten en harpoenslot.

Boven de deuropeningen in den muur een dubbele latij-balk, lang 2.80 M., zwaar 6.5×16 c.M., met klossen aan elkaâr gekoppeld en het geheel omtimmerd met eikenhouten dorpelstuk zwaar 4×28 c.M., vurenhouten dagstukken zwaar 2.2 c.M., geleiders zwaar 10×10 c.M., architraven, neuten en kroonlijstje naar opgave.

In de bovenprivaten worden de zinken luchtkokers omkokerd met 1.6 c.M. hout, vastgeschroefd aan tegen de muren bevestigde sponninglatten.

Op de zolderbalklaag boven de trappen te maken 2 stuks leggramen, elk groot 3.50×2.30 M., van 6 c.M. hout, met eikenhouten roeden zwaar 5×6 c.M. Op ieder van deze ramen te maken een loopplank zwaar 4×25 c.M., lang 3.75 M., beweegbaar door middel van zware ijzeren fitsen, schijven, staaldraadkoord, vastzetknoppen, enz., geheel volgens latere aanwijzing.

Genoemde leggramen op den zolder en tegen de kapbeschieting van de zolderruimte af te scheiden door schotwerk zwaar 2.2 c.M., op stijl- en regelwerk zwaar 7×10 c.M., waarin voor iedere lantaarn eene opgeklampte draai- en sluitbare deur, volgens nadere opgave.

Het trapgat op den zolder te voorzien van een eenvoudig houten hekje, stijltjes zwaar 8×8 c.M. en regels zwaar 2.2×10 c.M.

Aan de einden der gang te maken 2 trappen met bordessen, hoog elk 27 optreden, breed buitenwerks 1.15 M.

De treden van eikenhout zwaar 4.5 c.M., de boomen zwaar 4.5 c.M., de stootborden 1.6 c.M., de wellatten 2×3 c.M., voorzien van iepenhouten kuipstukken, rondgaande geprofileerde binnen- en buitenleuningen met iepenhouten wrongen en voluten; de binnenleuningen op georneerd ijzeren trapbalusters zwaar 16 m.M. rond en 2 houten gedraaide hoofdbalusters; de buitenleuningen op gesmeed ijzeren houvasten in den muur.

De bordessen van 2.8 c.M. hout, op leggers zwaar 10×25 c.M. en de onderste treden als bloktreden bewerkt.

De trapgaten omtimmerd met 2.2 c.M. dagstukken en op de verdieping voorzien van leuningen op ijzeren balusters, zooals voor de trappen is omschreven.

De trappen aan alle zijden schoon bewerkt en de onderkanten der bordessen voorzien van 1.6 c.M. gekraald plafond.

Tot toegang naar den zolder te maken een trap met bordes, hoog 23 optreden, geheel van vurenhout, breed buitenwerks 1.15 M.; boomen en treden zwaar 4 c.M., stootborden zwaar 1.6 c.M., wellatten 2×3 c.M.; aan beide zijden geprofileerde leuningen op gesmeed ijzeren houvasten.

Het bordes zwaar 2.8 c.M., op leggers zwaar 10×25 c.M., het trapgat omtimmerd met 2.2 c.M. dagstukken.

Deze trap afschieten van het portaal tot toegang naar de kamer van het Hoofd der school met 2.2 c.M. kraalschrooten op het benodigde regelwerk, zwaar 5×7 c.M.; de onderkant van het bordes plafonneeren met 1.6 c.M. kraalschrooten.

ART. 28.

Behandeling der timmerwerken.

Alle timmerwerken worden naar den eisch van goed en net werk naar opgave vervaardigd met de gevorderde pennen, gaten, voorloeven, haaklasschen, tanden, enz., en waar noodig van houvasten voorzien.

Voor de bevestiging der verschillende onderdeelen met het metselwerk de benodigde klossen inmettelen.

Er mag gebruik gemaakt worden van buitenlandsch gezaagd hout, uitgezonderd voor kozijnen, ramen en deuren met betimmeringen, benevens alle buitenbetimmeringen, die van binnenlandsch gezaagd hout moeten worden vervaardigd.

Al het in 't gezicht komende houtwerk wordt geschaafd.

ART. 29.

STUCADOORWERKEN.

De muur om de speelplaats aan de binnenzijde geheel bepleisteren en opschuren in Portlandcementspecie.

In alle lokalen, gangen, portalen en langs de trappen en bordessen borstweringen aanbrengen van Portlandcement schuurwerk, hoog 1.00 M., dik 1.5 c.M.

In de brandstofbergplaatsen idem borstweringen aanbrengen ter hoogte van 1.50 M.

Al het metselwerk, dat op den zolder in 't gezicht komt, benevens de muren in de brandstofbergplaatsen, voor zoover ze niet geportland worden, worden volgegooid, overberaapt en glad afgeschuurd met kalkmortel en helder overgewit opgeleverd.

Alle overige muren in gangen, portalen en trapruimten, beneden zoowel als op de verdieping, worden volgegooid, onder de rij beraapt met kalkmortel, vlak afgewerkt en glad overgepleisterd met gegoten stuifkalk en gips, en in de maanden Juli en Augustus 1906 helder overgewit.

De muren in lokalen, privaten en urinoirs worden beraapt, onder de rij gebracht en vlak en fijn afgeschuurd met gezeefde schelpkalk en zand en in de maanden Juli en Augustus 1906 gelijkkleurig gesausd in op te geven tinten.

Het portlandcementwerk eveneens te sausen in den laatstgenoemden tijd.

Alle scherpe hoeken van schuine kanten te voorzien.

ART. 30.

Pleisterspecie.

De samenstelling is als volgt:

Portlandcementspecie	1 deel	Portlandcement	en 2 deelen	zand.
Kalkmortel voor het berapen	2 deelen	schelpkalk	3	"
Pleisterspecie	4	"	gegoten stuifkalk	en 3 deelen
				gips.

Voor de bereiding wordt water gebruikt uit de waterleiding, ten koste van den aannemer.

IJZERWERKEN.

ART. 31.

Gegoten ijzer.

12	stuk	muisdichte luchtroosters onder de vloeren in de buitenmuren, groot 22 × 18 c.M.
72.00	M.	afvoerpijpen voor regenwater, wijd 8 c.M., met de noodige bochtstukken en gegalvaniseerd ijzeren pijpbeugels.
30.00	"	idem, idem voor urineafvoer, wijd 8 c.M.
11.00	"	idem, wijd 10 c.M., voor ventilatiekokers in de bovenurinoirs.
9	stuk	vergaarbakken.
1	"	schoorsteenschuif met rand.
1	"	kachelpijpbuis met stop.
15	"	negenpans dakramen.
1	"	vloerrooster op den vuilnisput bij den hoofdingang, groot 1.60 × 0.55 M., zwaar 54 K.G. per M ² , met de noodige steunijzers.

ART. 32.

Gesmeed ijzer.

8	stuk	muisdichte luchtroosters onder de vloeren in den voorgevel, groot 18 × 22 c.M.
12	"	ventilatioeroosters in de buitenmuren bij de kachels, groot 0.33 × 0.54 M., aan de binnenzijde afsluitbaar met schuiven van plaatijzer No. 11, hoog 0.60 M., breed 0.36 M., schuifbaar tusschen dubbel L ijzer van 3 en 2 c.M. zijde en voorzien van katrol, staaldraad en tegenwicht.
12	"	roetladen in de Rappêlschoorsteenen, groot 33 × 43 en 33 × 54 c.M., hoog 20 c.M., van plaatijzer No. 12, voorzien van trekknop en schuivende over een op den vloer aangebracht stuk plaatijzer No. 12, groot 45 × 59 en 47 × 56 c.M.
12	"	L ijzers, lang 55 c.M., zwaar 7 × 7 c.M., boven de roetladen in de schoorsteenen.

In ieder der 12 luchtkanalen van de Rappêlschoorsteenen een ijzeren rookbuis te plaatsen lang 3.10 M., wijd 0.20 M., van plaatijzer No. 12, wegende 21.38 K.G. per M², met draaibaar deurtje, aangeklonken dubbele koperen kachelpijpbuis, dik 2 m.M. met stop, en ijzeren mof aan de bovenzijde, iedere buis voorzien van 3 stuks op aangeklonken nokjes rustende ankers zwaar 19 × 19 m.M., elk ontwikkeld lang 1.50 M. Het geheel bewerkt volgens detailtekening.

- 2 stuks getrokken stalen balken, ieder lang 2.80 M., zwaar 26.1 K.G. per M¹, ter ondersteuning van een muur bij de kamer van het Hoofd der school.
- 7 " getrokken stalen balken, ieder lang 1.20 M., zwaar 14.2 K.G. per M¹, voor de troggewelfjes der urinoirs op de verdieping.
- 2 " fijn gesmeed ijzeren paneelen, groot 0.40 × 1.40 M., voor de deuren der hoofdingang.
- 8 " sierankers voor den gevel aan de Weststraat.
- 135 " balkankers, lang ontwikkeld 0.90 M., zwaar 22 × 22 m.M.
- 30 " idem, idem. lang ontwikkeld 1.70 M.
- 26 " boeiboordankers, lang ontwikkeld 0.90 M., zwaar 22 × 22 m.M.
- 24 " raveelingbouten met rozekoppen en krammen, lang 0.30 M., zwaar 16 m.M. rond.
- 300 " kozijnhaken, lang 0.36 M., zwaar 13 m.M. rond met houtdraad.
- 192 " doken voor hardsteen en neuten en dorpels, lang 0.12 M., zwaar 16 × 16 m.M.
- 140 " winkelhaken in de goten, lang 0,25 M., zwaar 6.5 × 22 m.M.
- 2 " haken voor de hijschbalken, lang 0.80 M., zwaar 22 m.M. rond.
- 48 " ankers voor de pottenbuizen in de Rappêlschoorsteen, ieder lang ontwikkeld 1.45 M., zwaar 19 × 19 m.M.
- 20 " gegalvaniseerd ijzeren privaatemmers met sluitbare deksels, benevens trechters aan de bril, volgens op te geven model.

De openingen in de Rappêlschoorsteen buitendaks te bezetten met fijn gegalvaniseerd ijzeren vlechtwerk, vastgemaakt met idem krammen.

Verder al het benodigde kleine ijzerwerk en alles wat tot de rubriek ijzerkramerijen behoort.

LOOD- en ZINKWERKEN.

ART. 33.

Lood.

Gedurende den bouw in het werk aan te brengen :

- 2 stuks afvoerpijpen in de vóörgoot, lang 0.30 M., zwaar 12 K.G. per M² en wijd 8 c.M.
- 104.— M. voetlood op binnenboeiboorden, breed 8 c.M., zwaar 15 K.G. per M².
- 33.— " loketten om de schoorsteen, breed gemiddeld 0.40 M., zwaar 15 K.G. per M².
- 40.— " voor de lantaarnramen, breed 20 c.M. en zwaar 15 K.G. per M².
- 12 stuks afvoerpijpen voor urine, lang 1.10 M., wijd 8 c.M., zwaar 12 K.G. per M².
- 16.— M om de dakkapellen, breed 0.30 M. en zwaar 15 K.G. per M².
- 65.— " voor de kilgoten, breed 8 c.M., zwaar 15 K.G. per M².
- 6.— " onder de topgevelafdekking, breed 0.15 M., zwaar 15 K.G. per M².

De vier gedraaide houten spitsen op de dakkapellen geheel te bekleeden met lood zwaar 10 K.G. per M².

Verder leveren en aanbrengen van al het onder de uitvoering benodigde giet- en stelllood.

ART. 34.

Zink.

Te leveren en aanbrengen van zink No. 14 zwaar 5.74 K.G. per M²:

- 27.— M. breed 0.80 M. in de goot aan de Weststraat.
- 76.— " " 0.65 " " " zij- en achtergoten.
- 30.— " " 0.50 " " " kilgoten.
- 6.— M² aan bekleding der dakkapellen.
- 88.— M luchtkokers voor de privaten en urinoirs, wijd 0.10 M., vastgezet met zinken stropen.
- 32 stuks zinken pannen met opstaanden rand. hoog 0.15 M., voor de ventilators.
- 32 " ventilators (model „Boyle”) op de privaten en urinoirs, wijd van onderen 0.10 M.
- 16 " roodkoperen glashaken voor de lantaarnramen, vastgezet met koperen houtschroeven.

De verschillende zinkwerken naar den eisch bewerken, soldeeren en voorzien van kralen, klampen, enz., zonder spijkers, zoodat er vrije uitzetting en inkrimping kan plaats hebben.

GLAS-, SCHILDER- en BEHANGWERK.

ART. 35.

Glas.

De daarvoor bestemde openingen in alle ramen en glasdeuren te bezetten met half wit Fransch glas 1^e soort enkele dikte, met uitzondering van de onderste ruiten van de benedenramen aan de Weststraat, welke uit matglas moeten bestaan.

De raampjes achter de hoofdingangdeuren worden bezet met gefigureerd glas.
De lantaarnramen in de bekapping worden voorzien van Engelsch geribt glas.
Al deze glásruiten worden in slappe stopyerf gedrukt, op kurk gezet, gepend en met welbereide oliestopverf (geen machinale) aangestopt en van binnen aangestroken.

ART. 36.

Schilderwerk.

Al het houtwerk, dat met metselwerk in aanraking komt, benevens al het ijzerwerk vóór de plaatsing tweemaal te meniën.

De kozijnen moeten vóór de plaatsing gegrondverfd zijn.

Al het buitenhoutwerk aan kozijnen, ramen, deuren, gootlijsten, gootboorden, poortingang, enz., niets uitgezonderd, grondverven, stoppen, plamuren, in de verf schuren, tweemaal overgronden en goed dekkend oververven met standolieverf in op te geven kleuren en tinten.

De deuren aan de buitenzijde bovendien tweemaal lakken.

Al het buitenijzerwerk overgronden en oververven of tweemaal behandelen met zwarte vuurlak.

Al het in 't gezicht komende binnenhout- en ijzerwerk, met inbegrip van kasten, in- en uitwendig, plafonds, vloer in de kamer van het Hoofd, lantaarns, enz., doch met uitzondering van alle overige vloeren en het kaphout met beschieting, worden gegrondverfd, gestopt, geplamuurd, in de verf geschuurd, overgegrond en goed dekkend overgeverfd met standolieverf in op te geven kleuren en tinten, de ijzeren en houten trapbalusters in bronskleur afverven en 2 maal overlakken.

Voor buitenwerk wordt loodwit met zinkwit en voor binnenwerk alleen zinkwit gebruikt.

ART. 37.

Behangwerk.

In de kamer voor het Hoofd der school worden de voorschreven behangtengels tegen de wanden bespannen met best behangsellinnen, bevestigd met vertinde spijkers.

Op dit linnen wordt best grijs geschept grondpapier geplakt en overbehangen met meubelpapier van f 0.50 de rol, met daarbij passende randen naar keuze.

Een rol meubelpapier en 5.— Meter rand wordt overgeleverd.

ART. 38.

GAS- en WATERLEIDING.

De aanleg der gas- en waterleidingen geschiedt door en voor rekening van de Gemeente *Helder*; de aannemer staat toe, dat dit tijdens den opbouw geschiedt en verleent daarbij de vereischte hulp voor het breken en herstellen van gaten in muren en houtwerk, benevens al hetgeen er verder mede in aanraking komt.

De aannemer neemt een bedrag groot f 400.— voor bovenstaanden aanleg in zijne rekening op, welk bedrag hem bij den derden termijn van betaling zal worden ingehouden.

Derde Afdeling.**VOORWAARDEN VAN ALGEMEENEN AARD.**

ART. 39.

Algemeene Voorschriften.

De algemeene voorschriften voor de uitvoering en het onderhoud van werken onder beheer van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, vastgesteld den 1^{en} Februari 1901 en aangeduid door de letters A. V., zijn, voor zoover in dit bestek niet uitdrukkelijk anders is bepaald, op de aanbesteding van toepassing en verbindend voor den aannemer als of zij woordeijk hierin waren opgenomen en wel onder dien verstande, dat voor den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid moet worden gelezen: „Burgemeester en Wethouders der Gemeente *Helder*”, voor den Hoofdingenieur of Rijks-bouwmeester: „de Gemeente-bouwmeester”, voor de ingenieurs en Rijks-opzichters: „de Gemeente-opzichters” en voor het Rijk: „de Gemeente *Helder*”.

ART. 40.

Materialen, transporten, gereedschappen en arbeidsloon.

Alle benodigde materialen, transporten, gereedschappen en arbeidsloon, die voor de uitvoering van de in dit bestek omschreven werken worden gevorderd, zijn voor rekening van den aannemer.

Voor zoover in dit bestek niet uitdrukkelijk anders is bepaald, moeten de bouwstoffen van Nederlandsche herkomst zijn en de bewijzen van oorsprong worden overgelegd.

ART. 41.

Maten, gewichten, hoeveelheden en onvoorziene zaken.

Gegadigden wordt aanbevolen de juistheid der opgegeven maten en gewichten te onderzoeken, daar er bij de ontdekking van eenig verschil in de berekening geene aanmerkingen of vorderingen van den aannemer, hoe ook genaamd, worden aangenomen, maar hij verplicht is het geheele werk in goede orde op te leveren.

Alle genoemde hoeveelheden zijn verbindend en zullen worden verrekend volgens tarief in art. 47.

Alle opgegeven maten zijn gerekend in het werk en zonder de lasschen.

De Directie behoudt zich het recht voor de opgegeven maten der onderdeelen te wijzigen.

Door onvoorziene zaken worden verstaan die, welke vooraf niet te bepalen waren, zoodat alle vermeerderingen en verminderingen van werk, tengevolge van veranderingen of verbeteringen, met den aannemer worden verrekend.

ART. 42.

Uitvoering.

Het werk wordt in alle deelen met de meeste zorg en naar genoegen van de Directie uitgevoerd, volgens de teekeningen, het bestek en de nader te geven detailteekeningen, uitslagen en orders.

De aannemer verricht al datgene wat tot eene goede samenstelling wordt vereischt en tot eene volledige uitvoering kan geacht worden te behooren, ook al is dit hierboven alles niet letterlijk genoemd.

Hij heeft zich verder te houden aan de plaatselijke verordeningen en voorschriften en neemt de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor zijne rekening.

ART. 43.

Loodsen en Schuttingen.

De aannemer plaatst gedurende de uitvoering langs den gevel aan de Weststraat eene schutting ter hoogte van 2.50 M. met sluitbare poort en geheel volgens de verordening op het bouwen.

Tijdens het metselen van den nieuwen omringmuur om de speelplaats moet dit werk met een dito schutting van den openbaren weg worden afgescheiden.

Op de speelplaats gedurende de uitvoering een waterdichte kalkloods te plaatsen voor opslag en bereiding van metselspecie en een idem voor verwaren, voorzien van houten en steenen vloeren.

ART. 44.

Directiebehoeften en teekeningen.

De aannemer zorgt voor een goed ingericht dagverblijf, groot minstens 20 M² voor den opzichter, behoorlijk behangen en voorzien van privaat, kasten, teekentafel met lade en teekenbord, schrijftafel, teekeningenrek, stoelen, waterfonteintje en handdoeken.

Het schoonhouden, verlichten en verwarmen van dat vertrek behoort mede tot zijne verplichting.

De detailteekeningen blijven het eigendom der Gemeente; zij mogen door den aannemer niet van het werk worden verwijderd; de aannemer heeft voor eigen rekening in de behoefte van duplicaten te voorzien.

Voor kosten van dagelijksch-toezicht neemt de aannemer een bedrag in zijn aannemingsom op groot 1000 gulden, welk bedrag hem bij den 3n termijn van betaling zal worden ingehouden.

ART. 45.

Rampen.

Alle rampen, schade of tegenspoeden, waaronder ook brandschade en schade aan belendende perceelen, welke gedurende en door de uitvoering en het onderhoud der werken mochten ontstaan, zijn voor risico van den aannemer.

Alles met inbegrip der kosten voor gereedschappen, arbeidsloo-
nen en kosten van plaatsing en aanbrengen.

Voor niet voorziene of nader op te geven werken zal de aannemer verplicht zijn te werken 5 procent der aannemingsom, welk bedrag in zijne inschrijvingsom moet zijn begrepen.

Bij den aanvang van het werk wordt een staat aangelegd van meerder en minder werk, wekelijks bijgehouden en door de Directie en den aannemer ondertee-
kend,

Niet op dezen staat voorkomende werken worden niet verrekend.

Burgemeester en Wethouders behouden zich het recht voor, het meerdere werk door anderen te laten uitvoeren, van welke werken de aannemer de uitvoering ongehinderd zal moeten toestaan.

ART. 48.

Bepalingen omtrent minimum loon eu maximum arbeidstijd.

Er mag door dezelfde werklieden niet langer gewerkt worden dan 11 uren per etmaal, de schaffuren niet als werkuren medegerekend.

Door de Directie kan echter, wanneer dit naar haar oordeel noodig is, een langeren werktijd worden toegestaan of geëischt.

L o o n :

1° Den aannemer wordt de verplichting opgelegd aan de werklieden die op het in dit bestek beschreven werk, hetzij middellijk, hetzij onmiddellijk, in zijn dienst zijn, geen lager loon uit te betalen dan :

aan een opperman of arbeider	16 cents per uur.
„ „ verver	18 „ „ „
„ „ timmerman of metselaar	20 „ „ „
„ „ smid of loodgieter	20 „ „ „
„ „ stucadoor	23 „ „ „

De aannemer is tevens verplicht aan den lossen werkman, bij diens indiensttreding, eene schriftelijke aanstelling uit te reiken waarop vermeld staat :

a. voor welk bedrijf de werkman wordt aangenomen en met name of hij in dat bedrijf als opperman, handlanger of sjouwer zal werkzaam zijn.

b. op welk loon de werkman wordt aangenomen.

Het formulier dezer aanstelling wordt vastgesteld door de Directie.

2° Het aantal werklieden dat den leeftijd van 23 jaren nog niet bereikt heeft, mag niet meer dan 20 p.Ct. uitmaken van alle werklieden.

Van dit percentage kan in buitengewone gevallen door de Directie ontheffing worden verleend.

De aannemer zal aan die werklieden geen lager loon betalen dan :

aan een ambachtsman of sjouwer tusschen 14 en 16 jaar per uur	6 cents.
„ „ „ „ „ „ „ 16 „ 18 „ „ „ 10 „	
„ „ „ „ „ „ „ 18 „ 20 „ „ „ 13 „	
„ „ „ „ „ „ „ 20 „ 23 „ „ „ 16 „	

Ook voor werklieden in vasten dienst bij den aannemer en voor hen die wegens invaliditeit of hoogen leeftijd niet als volle werkkrachten kunnen worden beschouwd, kan op aanvraag van den aannemer door de Directie afwijking van het minimum loon worden toegestaan.

3° De Directie kan den aannemer vergunning geven voor bepaalde werkzaamheden het loon per stuk of per hoeveelheid werk te berekenen. Zoodanige vergunning wordt niet verleend en kan worden ingetrokken, wanneer diengevolge, naar het oordeel der Directie, door den werkman een uurloon wordt verdiend dat lager is dan het minimum loon, vastgesteld voor de categorie waartoe hij behoort.

4° Wanneer de Directie een langeren werktijd dan 11 uur per etmaal gelast of vergunt, dan wordt aan den werkman boven zijn uurloon voor het overwerk betaald :

voor het eerste uur	10 pCt.
„ „ tweede „	20 „
„ „ derde „	30 „
„ elk volgend „	50 „ van het uurloon.

Indien overwerk door de Directie is gelast, heeft de aannemer recht op teruggave van het door hem ingevolge het eerste lid, boven het gewone uurloon uitbetaalde arbeidsloon, tenzij het overwerk noodzakelijk is geworden tengevolge van nalatigheid of handelwijze van den aannemer.

5° Wanneer de Directie in buitengewone omstandigheden het werken op Zon- en feestdagen gelast of vergunt, dan wordt het minimum loon met ten minste 50 p.Ct. verhoogd.

6° Indien het werken op Zon- of feestdagen door de Directie is gelast, heeft de aannemer recht op teruggaaf van het door hem ingevolge het eerste lid, boven het gewone uurloon uitbetaalde arbeidsloon, tenzij het werken op den Zon- of feestdag noodzakelijk is geworden, tengevolge van nalatigheid of handelingen van den aannemer.

Onder werken wordt in dit artikel niet begrepen het bewaken van het werk en van de zich daarop bevindende materialen.

7° De uitbetaling van het loon moet wekelijks geschieden aan de werklieden in persoon met gepast geld (Ned. Cour.) op plaats en uur, vooraf aan de Directie bekend te maken en door haar goed te keuren.

In buitengewone omstandigheden kan door de Directie ontheffing worden verleend van het voorschrift, dat de uitbetaling moet geschieden aan de werklieden in persoon.

De uitbetaling van het loon moet plaats hebben in bijzijn van den met het toezicht op den bouw belasten opzichter.

De aannemer legt aan genoemden opzichter een uur vòór den aanvang der uitbetaling, geheel conform het te verstrekken model, een loonlijst over waarnaar de uitbetaling geschieden zal.

8° De aannemer is verplicht om op door de Directie aan te wijzen plaatsen en zoodanig, dat het voor een ieder duidelijk leesbaar zij, op te hangen en opgehangen te houden afschrift van de in het bestek voorkomende bepalingen omtrent loon en arbeidsduur.

Onderaannemers :

Van elk onderdeel van het werk, dat de aannemer op het werk in onderaanneming wil laten uitvoeren, legt de aannemer, indien dit door de Directie noodig wordt geacht, aan haar over het proces-verbaal van aanwijzing en detailteekeningen, van een volgnummer voorzien.

Deze beslist of zulks voldoende is ter beoordeeling van den aard en den omvang van het uit te voeren werk en voorziet een en ander bij goedkeuring van haar visum.

Onderaanneming is niet geoorloofd, tenzij de aannemer aan de Directie overlegge eene verklaring van den onderaannemer, waaruit blijkt, dat deze bekend is met de verplichtingen, welke ten opzichte van het aan de werklieden uit te betalen loon op den aannemer rusten.

Indien de Directie zich de detailteekeningen heeft doen overleggen, overeenkomstig het in het eerste lid bepaalde, houdt de verklaring tevens in, dat hij kennis genomen heeft van de door de Directie goedgekeurde detailteekeningen van dat onderdeel van het werk, dat hij in onderaanneming wil uitvoeren.

ART. 49.

Arbitrage.

Indien gedurende de uitvoering van werken geschil ontstaat tusschen den aannemer en Burgemeester en Wethouders over eenige bepalingen van belang in dit bestek vervat, wordt dit door arbitrage beslecht en wel door drie deskundige arbiters, waarvan de benoeming geschiedt als volgt :

Eén door Burgemeester en Wethouders en één door den aannemer, welke beide arbiters te zamen een derde benoemen.

Mocht men het over de benoeming van dezen derde niet eens kunnen worden, dan wordt deze aangevraagd aan den Kantonrechter te *Helder*.

Indien tot arbitrage mocht worden overgegaan, zijn de partijen verplicht, binnen drie dagen na de eerste aanzegging de benoeming te bewerkstelligen en zal, in gebreke blijvende, gehandeld worden als boven vermeld.

De uitspraak dezer arbiters is als een uitspraak in het hoogste ressort gewezen, komende de kosten der arbitrage ten laste van de in het ongelijk gesteld wordende partij.

Tijdens de behandeling van geschillen worden de werkzaamheden niet gestaakt; alleen in het geval Burgemeester en Wethouders den aannemer gerechtelijk doen aanzeggen het werk te staken, wordt er niets voortgezet vòór de beslissing.

Verlies van tijd, of vertraging door staking veroorzaakt, komt ten laste van de partij, die in het ongelijk wordt gesteld.

De verklaring van het bestek en de teekeningen verblijft aan den gemeente-bouwmeester, waarmede partijen genoeg nemen en van welke rechten de aannemer en Burgemeester en Wethouders afstand doen bij het onderteekenen van het contract van aanneming.

Mocht een der partijen tot arbitrage overgaan en het zegelen en registreeren van het bestek en de teekeningen vorderen, dan komen de kosten daarvan voor rekening van de verliezende partij.

ART. 50.

Tijdsbepaling en onderhoud.

Dadelijk na de schriftelijke gunning der aanbesteding van het Gemeentebestuur, zal de aannemer met het werk moeten aanvangen en dit geregeld zoodanig voortzetten :

dat de gebouwen vijf maanden na de gunning onder de kap gebracht en glas- en waterdicht zijn opgeleverd en dat het geheele werk voltooid is opgeleverd en goedgekeurd uiterlijk tien maanden na de gunning.

De Directie behoudt zich het recht voor het werk door ongunstige weersgesteldheid geheel

of gedeeltelijk tijdelijk te doen staken, in welk geval alle metselwerken vorstvrij moeten worden afgedekt.

In dit geval wordt de termijn van oplevering met even zooveel dagen verlengd als er niet gewerkt is kunnen worden, doch zal zulks den aannemer nimmer aanleiding kunnen geven tot het eischen van schadevergoeding.

De aannemer onderhoudt de door hem gemaakte werken, ook al zijn deze in gebruik genomen, tot 6 maanden na de eerste oplevering en goedkeuring en herstelt de schade en gebreken, die er in dien tijd aan mochten ontstaan, voor zijne rekening, tot alle werken voor de tweede maal zijn opgeleverd en goedgekeurd.

Het sausen en witten der muren geschiedt echter in de maanden Juli en Augustus 1906, zooals in artikel 29 is bepaald.

Bij overschrijding van een of meer dezer bepalingen zal den aannemer voor elken werkdag eene som groot *f* 25.— op zijne aannemingssom worden gekort, zonder gerechtelijke inverzuimstelling, welke korting hem van den eerstvolgenden termijn zal worden ingehouden.

ART. 51.

Onkosten.

De onkosten op deze aanbesteding vallende, ten bedrage van *f* 140.—, komen ten laste van den aannemer. Hij betaalt die kosten onmiddellijk na de goedkeuring der aanbesteding op de Secretarie der gemeente *Helder*.

ART. 52.

Betaling.

De betaling geschiedt in 4 termijnen.

De eerste termijn, groot $\frac{2}{10}$ der aannemingssom, wanneer de balklagen der verdieping zijn gelegd en aangewerkt.

De tweede termijn, groot $\frac{3}{10}$ der aannemingssom, wanneer de gebouwen onder de kap zijn gebracht en glas- en waterdicht zijn opgeleverd.

De derde termijn, groot $\frac{9}{20}$ der aannemingssom, verminderd met de in art. 38, 44 en 47 bepaalde bedragen, wanneer alle werken geheel voltooid zijn opgeleverd en goedgekeurd.

De vierde termijn, groot $\frac{1}{20}$ der aannemingssom, wanneer de onderhoudstermijn zal zijn verstreken, alle werken voor de tweede maal zijn opgeleverd en goedgekeurd en de aannemer aan al zijne verplichtingen zal hebben voldaan.

Eventueel meerder of minder werk wordt bij den vierden termijn verrekend.

Vóór de uitbetaling van elken termijn wordt door den Gemeente-bouwmeester eene schriftelijke verklaring afgegeven, dat het werk in goede orde is opgeleverd.

ART. 53.

Wijze van aanbesteding.

De aanbesteding geschiedt overeenkomstig de §§ 446 tot en met 449 der A. V.

Aldus opgemaakt door Burgemeester en Wethouders van *Helder*,
den 6n April 1904.

L. F. OVER DE LINDEN, lo. Burgemeester.
UURBANUS, Secretaris.

Goedgekeurd,
's-Gravenhage, 1 December 1904.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Voor den Minister:

De Secretaris-Generaal,
DIJCKMEESTER.